Poštnina plačana v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET

Med nebom in vodo

3 19. julija Knjiga 10.

LJUBLJANA 31

Življenje in svet
Ilustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.
Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. — AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. — AMERIKA in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja.
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflјeva ulica 5.

VSEBINA št. 3.: Jugoslavija v luči ljudskega štetja (-ik). — Dr. Josip Rožman: Posebnosti naše prestolnice. — I. B. S. Haldane: Konec življenja na Zemlji. — Na pingvinskem otoku. — Skrivnosti komarjev. — Mihajl Zoščenko: O čem je pel slavec... (Dalje). — Plameneči bog Navajcev. — Kako so v Švici rešili jezikovno vprašanje. — Razvoj letalstva v sliki in besedi. — Ljudje na vrhu Kameta. — Zrakoplov nad severnim tečajem. — Tedenski jedilni list. — Karikature. — Ločeni dopusti. — Avtorsko pravo pri ljudožrcih. — Humor v slikah.

Ločeni dopusti

Staro in mlado, ženske in moški delajo načrte za dopust. Vsak bi se rad za nekaj časa izpregel, se oprostil skrbi, užival srečo vsaj kratek čas in zaživel drugačno življenje kakor ga živi v vsakdanjem ritmu in taktu. Vsak bi rad uresničil svoje ideale o dopustu. Ta bi šel rad na planine, drugi na morje. Temu se prilega družba, onemu samota.

Pogoji za lep in prijeten dopust pa so vselej veliko vprašanje. Le-to se glasi: Ali naj člani družine prežive dopust skupaj? Ali naj gredo vsak svojo pot? Ni dvoma, da je prijetno, če morejo ostati ljudje po celoletnem delu in naporu tudi ob počitnicah skupaj. Tako mislijo mnogi. Toda to ni pravilno. V vsakem človeku, v ženski in v moškem, živi tajna in skrita želja, da bi se odpočil od skupnega življenja, vrgel raz sebe vse skrbi in dolžnosti in prebil počitnice zgolj za samega sebe.

So ljudje, ki vprašujejo: Ali je mogoče biti tako črno nehvaležen, da občuti mož bližino svoje žene kot breme? Pustimo to nehvaležnost, ki je v ostalem samo na papirju. V dnu svojega srca je vsak mož svoji ženi iskreno hvaležen za njeno ustrežljivost in dobroto, katere je deležen v življenju. Počitnice pa mu dajejo priliko, da se otrese vsega, tudi svoje najbližje okolice, da zaživi polno in svobodno brez ozira na svojo ženo.

Pa tudi žena se v mnogih primerih ne soglaša s tem, da bi morala preživeti počitnice z možem. Po trudnem zimskem delu si tudi ona želi oddiha in svobode. Mož ni več po njenem okusu. V njej se je mogoče vgnezdila misel, da so na svetu dragocenejši možje od njenega moža in si jih želi spoznati. Prav dopust nudi priliko, da se prepriča, ali misli pravilno. Kajti v večini primerov se vrne žena domov k možu poživljena. Uverila se je namreč, da je bilo vse tisto, kar si je domišljala o drugih možeh in moških, prazna marnja. Njen »biser« je ostal doma in komaj čaka trenutka, da ga zopet vidi. Tako jo razočaranje zunaj v življenju zopet privede v možev, dom, ki ga po počitnicah na novo vzljubi.

Če pa žena preživi svoj dopust ločeno od moža, mora skrbeti tudi za to, da ne pusti doma praznega in pustega. Nikoli naj ne zapusti hiše, ne da bi poprej poskrbela za moževo udobnost za časa svoje odsotnosti. Stanovanje naj ne bo razmetano, da je podobno pogorišču. Vse naj ostane lepo tam, kamor spada; po možnosti naj se samo prilagodi poletnemu času. Tudi ne sme žena pozabiti na to, da mož v njeni odsotnosti rad povabi domov prijatelja. Za takšne obiske naj bo vedno pripravljena omarica s primerno zalogo pijač in prigrizkov. S kakšno hvaležnostjo bo takšen mož mislil na svojo ženo, ki pred odhodom na dopust ni mislila samo nase, ampak tudi nanj. Tako se čisto podzavestno utrjujejo družinske vezi, ki postanejo po počitnicah še bolj dragocene kakor so bile poprej.

Zelo mučno vpliva na moža, če ga žena s počitnic neprestano nadleguje z naročili in ga prosi, naj ji pošlje danes to, jutri ono. Ljubeč mož bo že sam pomislil na to, kaj je ženi potrebno in se bo tudi po tem ravnal. Naročila pa ga samo dra-

Nadaljevanje na predzadnji strani.

ŽIVLJENJE IN SVET

ŠTEV. 3. LJUBLJANA, 19. JULIJA 1931. KNJIGA 10.

Ob žetvi.

Jugoslavija v luči ljudskega štetja

Kakor znano, je državni statistični urad pretečeni mesec zbral in objavil končne podatke o številu prebivalstva Jugoslavije po stanju z dne 31. III. t. l. Popisni rezultati potrjujejo razveseljivo dejstvo, da se je prebivalstvo naše države v času od l. 1921. do l. 1931. pomnožilo skoro za dva milijona duš. Jugoslavija ima danes 13,929.988 prebivalcev, dočim je štela pri zadnjem popisu dne 31. januarja 1921 11,984.911 ljudi. Ta porast je tem bolj razveseljiv, če ga primerjamo z naraščanjem prebivalstva drugod v Evropi. Zlasti pretežno industrijske in gosto obljudene države se znatno počasneje krepe. Bratska Češkoslovaška beleži v zadnjem desetletju 8 odst. porast prebivalstva, še slabeje je odrezala Italija, dočim se je naš narod ob istem razdobju pomnožil skoro za eno šestino, t. j. za 16.2 odst.

Kot pred desetimi leti, so tudi letos v naši državi našteli več ženskih nego moških prebivalcev. Prvih je 141.806 več, ali z drugimi besedami: na 1000 moških prebivalcev pride povprečno 1021 ženskih. Seveda to razmerje med spoloma ni povsod enako. V Vrbaški in Drinski banovini je žensk celo manj, zlasti občutno manj pa jih je v samem Beogradu in njegovem upravnem področju, kjer pride na 1000 moških prebivalcev komaj še 850 žensk. Povsod drugod je ženski spol številnejši, najbolj v Dravski banovini, kjer pride na 1000 moških prebivalcev kar 1074 ženskih.

Sicer beležijo vsi predeli Jugoslavije porast prebivalstva, vendar ne v enaki meri. Vzroki temu so različni. V nekaterih deželah sta bila pred prevratom razvoj gospodarstva in s tem v zvezi naraščanje prebivalstva ovirana zaradi obmejne lege, drugod je vihra svetovne vojne pahnila deželo v silno ubožtvo. Zato ni slučaj, da tudi tu velja slično pravilo, kot smo ga poudarili že prej, primerjajoč porast prebivalstva Češkoslovaške in Italije s porastom v Jugoslaviji. Gosteje obljudene, gospodarsko naprednejše pokrajine kažejo počasnejšo in zato normalnejšo tendenco navzgor v nasprotju z onimi predeli, ki so gospodarsko manj razviti, redkeje obljudeni ali jih je vojna pustoš v nadaljnjem poletu nenadno gospodarsko strla. Prav zato je to naše drugo štetje mnogo važnejše od prvega, kajti kaže nam desetletni razvoj v lastni svobodni državi. Rekli smo, da ni povsod enak. A ker je največji v redkeje obljudenih predelih, se zdi, kot da hočejo ti zamujeno popraviti in čimprej dohiteti naše najnaprednejše dežele. Za sedaj se vsaj hitro bližajo povprečku našega gospodarskega stanja, hoteč obenem doseči čimprej tudi povpreček relativne naseljenosti naše države.

S tega vidika bi mogli Jugoslavijo po banovinah razdeliti na troje bistveno različnih teritorijev.

Severni pas bi obsegal Dravsko, Savsko in Donavsko banovino. Tu prevladujejo rodovitne, gosto obljudene nižine nad manj naseljenimi gorskimi predeli. Povprečna naseljenost je zato znatna, na 1 km² živi povprečno 73 prebivalcev. V skladu s tem je porast prebivalstva sorazmerno majhen, v zadnjem desetletju znaša okrog 10 odst. Vendar obstojajo tudi med temi banovinami velike razlike. Najmanj, le za 8 odst. se je pomnožilo prebivalstvo v Dravski banovini. Vendar smo lahko tudi s tem rezultatom zadovoljni. Kajti naša banovina je gospodarsko pasivna. Pomanjkanje polj, ki pokrivajo komaj eno petino njene površine, prevladovanje visokega sveta sta že zgodaj silila previšek prebivalstva k drugim poslom, ali pa k izseljevanju. Tam pa, kjer so obširnejše ravnine, je prebivalstvo marsikje že tako natrpano, da bi si nadaljnjega porasta niti ne mogli prav želeti. Primer Prekmurja, kjer živi do 100 ljudi na 1 km², njegove gospodarske težave, sezonska izseljevanja siromašnih prebivalcev, je za to prav poučen zgled.

V Savski in Donavski banovini je naraščanje ljudi malo krepkejše, a ker

so gospodarske prilike vse drugače povoljne, je še kruha za nove stotisoče. Pomislimo le, da samo Donavska banovina pridela več koruze in pšenice kot vsa ostala država skupaj, da se tu goji skoro vsa naša sladkorna pesa, da se more z izsuševanjem zamočvirjenih predelov do-

Iz kartice je videti upravno delitev naše države in v odstotkih izraženo napredovanje prebivalstva v banovinah tekom zadnjega desetletja.

Število prebivalstva Jugoslavije po popisu iz l. 1921. in l. 1931.

Banovina	Površina v km²	Prisotno prebivalstvo		Povpr. št. ljudi na 1 km²	
		l. 1921	l. 1931	l. 1921	l. 1931
Dravska	15.936	1,037.838	1,120.549	65·1	70·3
Savska	37.110	2,336.739	2,603.633	63·0	70·2
Donavska	30.158	2,107.658	2.310.220	69·9	76·6
Vrbaška	20.436	828.556	1,008.190	40·5	49·3
Drinska	29.577	1,354,200	1,693.073	45·8	57·2
Moravska	26.218	1,211.812	1,452.967	46·2	55·4
Primorska	19.368	786.357	882.920	40·6	45·6
Zetska	30.741	782 972	910.350	25·5	29·6
Vardarska	38.879	1,386.091	1,656.348	35·6	42·6
Področje Beograda	242	152.688	291.738	630·9	1205·5
Jugoslavija	248.665	11,984.911	13,929.988	48·2	56·0

biti še mnogo kvadratnih kilometrov najplodnejše zemlje. Verno zrcalo gospodarskega pomena teh dveh banovin je napredovanje njihovih mest, predvsem Zagreba in Novega Sada. Nič zato, če Subotica stagnira, če je ostalo skoro nespremenjeno število prebivalstva v mnogih vojvodinskih mestih. Tja se toliko ne steka trgovina z dežele, ker se ta pričenja že v mestu samem; vse drugačen pomen pa ima zato Novi Sad. Mesto, ki je ob prevratu bilo komaj malo večje od Maribora, je že l. 1929. prekoračilo 60.000 prebivalcev in stopilo s tem v vrsto največjih jugoslovenskih mest že kar pred Ljubljano.

Srednji pas je nekako geografsko osrčje države. Tu se razprostirajo Vrbaška, Drinska in Moravska banovina. Vrbaška in Drinska banovina sploh nikjer ne segata do državnih mej. Ta del države je pretežno gorat. Le ob rekah, predvsem ob njihovem dolenjem toku, ter na robeh na severu in vzhodu so obširnejša nižavja. Tod se razprostirajo naši največji gozdovi, tod krije na mnogih mestih zemlja še dolgo neizčrpne dragocene rudne zaklade; tod povsod uspeva najbolj naše sadno drevje, tu leže plodna Mačva, bosanska Posavina, deli Srema.

A ta predel naše kraljevine ni imel mirnih časov. Nekdanja Bosna je bila pastorka Avstro-ogrske monarhije in povrh še njena obmejna provinca, Moravska banovina pa je prestala vsa grozodejstva svetovne vojne. Kaj pomeni tu eno samo mirno desetletje za podvig gospodarstva, moremo le približno slutiti iz porasta prebivalstva. Nikjer v državi ni toliko napredka. Prebivalstvo se je pomnožilo kar za 23%. A če pomislimo, da je povprečna naseljenost še vedno precej majhna (54 na 1 km²), lahko z gotovostjo trdimo, da bo tudi nadaljnji številčni razvoj prebivalstva še vedno nenavadno jak. Med vsemi deželami beleži največji porast Drinska banovina; prebivalstvo se je pomnožilo kar za eno četrtino, — le malo zaostaja Vrbaška banovina, a tudi v Moravski banovini je prebivalstvo še vedno napredovalo vsaj za 20%.

Južni pas obsega končno ozemlje Primorske, Zetske in Vardarske banovine. Tudi tu prevladujejo gorovja, vendar so glavne gospodarske osnove v njih precej različne. V Primorski banovini se izključno razprostira manj rodovitni Kras z manjšimi kraškimi polji; glavna bodočnost je tu ob morju radi lege ob osrednjem delu našega Jadrana. Odtod predvsem napredovanje obmorskih krajev, v prvi vrsti Splita. Zetska banovina je med vsemi najredkeje naseljena. Na vsakem km² živi povprečno komaj do 30 ljudi. Njena ura še ni prav nastopila; manjkajo železnice, človeška roka se še ni prav lotila izkoriščanja ogromnih gozdov, zemlja še krije skoro nedotaknjene raznotere rude. Vardarska banovina pa se nasprotno že hitro probuja. Započeto je rudarstvo; nemirni pastir se vrača k poljskemu delu; Kosovo polje, še pred kratkim velikanski pašnik, je postalo nepregledno morje žitnih klasov. Prejšnji gospodarji Turki odhajajo, ostalo prebivalstvo se brzo množi, trumoma dohajajo novi kolonisti, nekaki gospodarski učitelji domačinov. Zato je tu porast prebivalstva prav znaten in znaša nad 19%. Malo manjši je v Zetski banovini, še manjši v Primorski banovini, a tudi tu se je prebivalstvo pomnožilo vsaj za 1/8. Kljub temu je južni pas naše države daleko manj naseljen kot srednji; na 1 km² živi povprečno le 39 prebivalcev.

Polet naše države se naravno najbolj manifestira v razvoju prestolnice. Iz razvalin in pogorišč je v manj kot trinajstih letih vzrastlo ponosno velemesto, ki je tekom zadnjih let v svojem upravnem teritoriju, v katerem ležita še Zemun in Pančevo, doživelo skoro podvojitev prebivalstva (+91 odstotkov).

Rezultat letošnjega ljudskega štetja nam upravičeno vzbuja najboljše nade za prihodnost. Priča nam, da smo zdrav narod, ki se bo še in še krepil, kajti naša država ima tudi še mnoga bogastva, ob katerih bo marsikateri novi milijon našel virov za pošteno eksistenco. —*ik*

Dr. Josip Rožman

Posebnosti naše prestolnice

Če premotrimo ustroj družabnega življenja v naši prestolnici, vidimo, da še dandanes obstoji precejšnja razlika med Beogradom in zapadnimi mesti. Beograd ima in bo še imel svoje posebnosti, ki so utemeljene že po njegovem zemljepisnem položaju. Posebno izrazite svojevrstnosti ima v delavskih, odnosno siromašnih slojih, med tem ko so se meščanski krogi že bolj ali manj izenačili z zapadom. Koliko je to njim v dobro, oziroma državi v prid, to je kajpada drugo vprašanje.

Zanimiv je v Beogradu ciganski okraj (kvart). To so nizke, umazane hišice, sezidane iz slabega gradiva, a vendar zadostne, da nudijo streho onim, ki jo po svoji krvi najmanj iščejo odnosno najmanj pogrešajo. Njih prebivalci so Cigani, ki so po svojem hrepenenju in občutju nomadi, a so se zaradi pritiska razmer morali vsaj začasno nasloniti na stalno bivališče. Pred hišicami se podé napol nagi otroci, ki jim delajo družbo kričeče gosi in purani. Okoli kočic leži razna ropotija ciganskih obrti in druga nesnaga. Higijenska vprašanja še ne obstoje za te stanovalce, razen, če poseže vmes mestna uprava. Ciganke podnevi beračijo; to jim je edino delo. V naročju ali na hrbtu nosijo umazano deco, zavito v raztrgane cunje; s tako sliko bede skušajo izsiliti od mimoidočih miloščino. Isto obrt prosjačenja uganja tudi ciganski naraščaj, ki se ne sramuje nobene laži in ne še tako drznega pretiravanja, samo da izsili od človeka kakšno paro. Ženske in otroci so navadno bosonogi, le v najhujši zimi nosijo »proforma«-čevlje«. Moški Cigani pa za čudo delajo. Nekateri se bavijo z obrtjo: Cigani so namreč že od nekdaj na glasu kot dobri kovači, kotlarji, kleparji, pretežna večina pa se bavi z godbo. Treba je priznati brez pridržka, da je na vsem našem vzhodu in jugu godba po večini v ciganskih rokah. Cigan muzicira v najelegantnejšem hotelu, a gode tudi v najbolj umazani beznici. Večji del so to samo praktično naobraženi godbeniki, samouki, muzikanti po posluhu, ki niso nikdar videli glasbene šole od znotraj. Kot pevke pri ciganskih koncertih pa nastopajo neciganska dekleta, ki morajo cele ure vreščati, da si zaslužijo boren kruhek, ki pa zavisi še od tako zvanega kapelnika in od milosti gostov.

Čitateljem je dobro znano, da pravoslavni Srbi praznujejo zelo svečano svojo krstno slavo. Tudi preprosti ljudje vse leto štedijo in si pritrgujejo, da lahko tembolj slovesno obhajajo dan krstne slave. Tega dne prihajajo v hišo prijatelji in znanci, da gospodarju voščijo slavo; raduje se slavljenec, vesele pa se tudi obiskovalci. In kdo jim poje domače narodne pesmi, kdo jim zasvira kolo, če ne ciganski kvartet? Ciganski godbeniki imajo natančen kalendarij raznih krstnih slav; natanko vedo za krstno slavo vsakega družinskega poglavarja in dobro poznajo finančne razmere slavljenčeve rodbine. Točno kakor ura se pojavijo na dan slave pred domom, v katerem se obhaja pomembni domači praznik. Umljivo je, da ob tej priliki tudi Ciganom gostoljubno postrežejo in ne dajo, da bi šli praznih rok od hiše.

Druga beograjska posebnost so čistilci čevljev, ki čepe v velikem številu na vseh vogalih in prometnih točkah; to so vam otroci, fantje, invalidi, krepki možje in onemogli starci, vsi skupaj pa veliki reveži, ki nudijo za bori dinar svoje delo in materijal. Res je, da se ta posel opravlja tudi po drugih večjih mestih, a nikjer ni naval na ta siromašni zaslužek tolikšen kot v Beogradu. Lahko si mislimo, da se ti reveži spričo silno nizkega zaslužka kaj slabo hranijo: kruh, paprika, sir in zopet kruh, paprika, sir, to je njihov vsakdanji jedilni list. Kaj pa naj si siromaček kupi

za tisto »banko« (10 Din), ki si jo je mogoče prislužil na dan? Velik praznik je za nje, če dežuje ali sneži. Ono vreme, ki navadnemu meščanu greni

življenje, je za nje kot izvor večjega zaslužka in zaradi tega predmet hrepenenja.

Tretja zanimivost so žagarji drv; ta posel opravljajo skoraj izključno Arnavti (Arbanasi) iz Južne Srbije. Kako skromno žive ti ljudje, o tem zapadni delavski svet nima nobenega pojma; naš slovenski delavec je v primeri s tem revežem pravi gospod. Poleti prenočujejo kar zunaj na cestnem tlaku,

s polenom ali kamnom pod glavo, pozimi pa iščejo počitka v lesenih nezakurjenih barakah, kjer spe na trdem podu, pokriti z bundo, s katero so bili podnevi ogrnjeni. Obleko imajo tako raztrgano, da je groza pogledati; edino, kar je celo, je ona bela suknena arnavtska čepica, ki že zdaleč označuje lastnika — Arnavta. Žive sila siromašno; hranijo se slabše nego v Banatu domače živali. Zjutraj sam črn kruh, opoldne zopet kruh z brezmastnim srbskim sirom ali pa s papriko odnosno paradižniki. Šele zvečer si skuhajo kaj toplega, a to je po večini jed, ki je podobna naši koruzni juhi. Pri vsem siromaštvu in pomanjkanju pa so ti Albanci izredno marljivi; garajo vam od zore do mraka za borih 20 Din, od katerih porabijo kvečjemu 5 Din za hrano. Kakor sem že omenil, so večjidel žagarji drv; pozimi slišiš iz vsakega kotička monotono pesem njihovih žag. Z začetkom poletja ta posel preneha in žagarji odjadrajo s svojimi skromnimi prihranki v domovino na poljsko delo.

Četrta posebnost je beograjski živilski trg. Poleti ga obvladajo domače srbske melone (»ljubice«), ki so jako podobne našim bučam, samo da je njih meso rdeče in sladko. Teh ljubic se na beograjskih živilskih trgih med sezono nagrmadi kar cele gore; vagon za vagonom, voz za vozom drči poleti proti Beogradu, da prinese Beograjčanu njegovo priljubljeno slaščico »ljubico«, ki jo najdeš na mizi milijonarja enako kot na mizi reveža. Uživajo jo dobesedno ves dan. Poglavitni vzrok tolike simpatije do ljubice bo bržkone v tem, da prihajajo te melone na trg baš ob onem času, ko se začenja neznosna vročina. In res, ta melona ti dokaj pogasi žejo, mimo tega vsebuje precej sladkorja, kar jo stori prav slastno. K izrednemu konzumu tega sadeža pripomore tudi to, da Beograd nima popolnoma čiste izvirčne vode, kakor jo ima n. pr. Ljubljana in si zaradi tega prijetneje in varnejše pogasiš žejo z ljubico. Drugi sadež, ki se v Beogradu uprav ogromno prodaja, je grozdje. Dovažajo ga iz bližnje okolice, posebno iz Smedereva. Beograjčanu ljubica in grozdje nista samo poslastica, temveč naravnost hrana. Če hodiš jeseni po beograjskih ulicah, srečuješ na vsakih pet korakov delavca, ki ima v roki kos kruha in velik grozd; to mu je kajkrat kosilo. Navadnega sadja (črešenj, hrušk, jabolk) Beograjčan ne mara toliko kot naš človek. Takšno sadje se tam malo konzumira in je zato relativno dražje kakor pri nas. Poceni so marelice, ki se dobe ob sezoni za sila nizko ceno; dobavljač za nje je bližnji Srem.

Peta posebnost Beograda so kioski, ki jih je tam na stotine, na vsakem vogalu, križišču cest in prometni točki jih je nekoliko. Tu prodajajo časnike, tobak, poštne vrednotnice ter drobno papirnato robo. Na prometnih žilah ti kioski še bolj povečajo promet, a v splošnem prinašajo prav malo. Prodajalci po kioskih so po večini Rusi, ki se na ta borni način skušajo preriti skozi težko življenje.

Šesta posebnost je beograjski »ghetto«, okraj, kjer žive Židje kompaktno odnosno v tesnem stiku med seboj. Beograjski ghetto sicer ni tako izrazit kot je, denimo, v Carigradu, vendar očituje vidne znake židovstva. Židovskega prebivalstva je v Beogradu kakih 10.000 duš in od tega je tri četrtine »španskih« in ena četrtina »nemških« Židov. Španjoli sicer priznavajo mednarodno vlogo židovstva, vendar so pri tem dobri Jugosloveni. Židovski spomenik na pokopališču našteva imena številnih Židov, ki so v svetovni vojni s krvjo plačali svojo vdanost domovini.

V koncu bi omenil še nekaj posebnega: da je namreč Beograd najcenejše mesto med velikimi mesti v Jugoslaviji. Stanovanja, ki jih je sedaj v Beogradu že v vseh mogočih varijantah obilo na izbiro, so cenejša in udobnejša nego v zapadnih jugoslovenskih večjih mestih. Trgovci delajo z jako umerjenim dobičkom in obrtniki gredo paralelno s časom, ki ga v glavnem označuje splošno pomanjkanje in trd boj za kruh; precejšnje število beograjskih brivcev brije za 2 Din.

Zanimala bo čitatelje še ta posebna lastnost srbskega rodu, da ima visoko razvit čut za ločevanje mojega od tvojega. Dolgo sem živel med Srbi, pa sem le malokdaj čital ali slišal, da se je kdo pregrešil zoper sedmo božjo zapoved.

Konec življenja na Zemlji

V domišljiji učenjaka I. B. S. Haldana

Britski biokemik J. B. S. Haldane, profesor cambridgskega vseučilišča, je za neki newyorški magazin spisal zanimivo kramljanje o tem, kako si on kot znanstvenik zamišlja konec življenja na naši materi Zemlji. Med drugim piše takole:

Preteklo je 40 milijonov let. Radio na Veneri je naznanil naslednje:

»Dognano je, da na površju Zemlje ni več človeškega bitja. Po vsej verjetnosti na sosednem planetu sploh več ne obstoji organsko življenje. Predočimo si še enkrat na kratko pojave, ki so privedli do tega, da bo uničena stara zibelka človeškega rodu.

Pred 1874 milijoni let je prišlo Solnce v bližino ogromne zvezde 3.184,719.543. To srečanje je na Solncu izzvalo silne katastrofe in njegova ognjena masa je v strahotnih curkih brizgala kvišku. Iz tega pošastnega dežja so se zgostili planeti, med katerimi se je Zemlja najhitreje sukala. Tekoča masa tega planeta se je nekaj let vrtela v obliki sferoida, ki je bil zaradi prehudega vrtenja na ekvatorju zelo širok, na tečajih pa močno zožen. Plima, ki jo je povzročalo Solnce, je bila čedalje večja, dokler ni nekega dne odletel greben enega teh ogromnih valov in se zgostil v Mesec. Prvotno je Luna bila prav blizu Zemlje in mesec je bil samo malo daljši kot dan. Poslej pa je tudi Mesec povzročal na Zemlji, tej še ved-

no tekoči masi, mogočno plimo, ki je brzdala njeno gibanje; če namreč ne bi bilo tega divjega vrtenja, ne bi bilo tudi tolikšne plime. Toda, — kakor vsako zavoro, ki zmanjšuje vrtenje kolesa, nosi kolo dalje, tako je bila tudi Luna, ki je zavirala vrtenje Zemlje, iz istega vzroka potisnjena naprej. Čim hitreje se je sama gibala, bolj se je oddaljevala Zemlji, ki je počasi dobivala trdo skorjo. Mesec se je podaljšal, dan pa tudi.

V času, ko je vse te razdalje izmeril človek, se je Mesec v 29 dneh obrnil okoli Zemlje in zavorna sila plime je znašala samo še povprečno 20 milijard konjskih sil.

Brž ko je človek iznašel parni stroj, so začeli ljudje rabiti kot kurivo fosilne rastline, ki so se v obliki premoga ohranile pod vrhnjimi plastmi zemeljske skorje. V nekolikih stoletjih so se te zaloge izčrpale in je bilo treba nadomestiti premog z drugimi viri toplotne energije. Električna sila, ki so jo mogle dati sladke vode, je bila prepičla; moč vetra se ni dala neprestano rabiti; solnčna energija se je dala zgolj v tropskih deželah temeljitejše vpreči v človekovo službo. Ostala je še izraba plime. Iznajdba sintetične hrane je povzročila, da se je človeštvo silno razmnožilo. Ko so se ustanovile Zedinjene države sveta, je število ljudi postalo stacionarno: znašalo je 12 milijard. Stroji, ki so pretvarjali moč plime v človeku koristne energije, so zavzemali v življenju človeštva čedalje večji pomen. Preden je človeški rod dosegel milijon let svoje zgodovine, je izrabljena moč plime znašala že bilijon konjskih moči. Zavorni vpliv plime se je povečal petdesetkratno in dan na Zemlji se je jel vidno daljšati.

Ob normalnem zmanjševanju brzine gibanja bi bilo treba 50 milijard let, da bi bil dan tako dolg kot mesec, toda prebivalci Zemlje niso nikdar računali dalje kot na milijon let; tako so mnogo energij zaman potratili. Okrog leta 5,000.000 je človeštvo dospelo v stanje popolnega ravnovesja; prilagodilo se je tesno svoji okolici; posamezen človek je dosegel povprečno starost tri tisoč let in vsi so živeli srečno in zadovoljno. Razpoložljiva energija plime je znašala sedaj 50 bilijonov konjskih sil. Velike dele planeta so umetno ogrevali. Celine so dokaj izpremenile svojo obliko.

Okrog l. 8,000.000 se je dolgost dneva podvojila; oddaljenost Meseca je narasla za 20 odst. in mesec je bil za tretjino daljši nego ob času, ko so prvič merili razdaljo. Učenjaki so spoznavali, da se bo vrtenje Zemlje odslej hitreje zmanjševalo in nekateri daljnovidni ljudje so že začeli uganjati propagando za selitev človeškega rodu na druge planete. Dotlej so se izjalovili vsi poizkusi ekspedicij v vsemirski prostor. Projektili, ki so jih izstrelili z Zemlje, so se večidel uničili zbog trenja z zrakom ali ker so trčili z blodečimi meteorji; oni pa, ki so vendarle dosegli Mesec, so šli v nič takrat, ko je projektil zadel ob Lunino trdo maso. Samo dve ekspediciji sta srečno ušli tej usodi in sta se izkrcali na Mesecu z zadostno zalogo kisika; izgotovili sta karto one strani Lune, ki je večno odmaknjena Zemlji in sta signalizirali na Zemljo svoje izsledke. Pokazalo se je, da vrnitev na stari planet ni bila mogoča in tako so člani ekspedicije na Mesecu umrli.

Sedaj so se morali ljudje oprijeti docela drugačnih metod. Vožnjo v vsemirski prostor so postavili na ista načela kot se je nekoč začela vožnja z jadrnicami. L. 9,723.841. je uspelo neki ekspediciji, da je dospela na Mars, odkoder je poročala, da planet nikakor ni pripraven za kolonizacijo. L. 17,846.151 so stroji za plimsko silo dovršili prvo polovico svojega uničevalnega dela. Dan in mesec sta bila enako dolga. Dan je dosegel 48 kratno dolgost nekdanjega dne, tako da je leto štelo samo 7 in pol dneva. S tem podaljšanjem dneva so nastopile nezaslišne klimatične izpremembe: dolge noči so bile izredno mrzle in ta mraz se je meril z visoko dnevno temperaturo.

Čeprav so se ob začetku človeške zgodovine še formirale nekatere oblike gorovja in mnogi vulkani, je vendar bila formacija gorovja v glavnem končana. Tik pred začetkom zgodovine so bile štiri ledne dobe in peta je v teku drugega stotisočletja opustošila severne celine. Človeškemu prizadevanju je uspelo, da je ledu postavil relativno ozke meje. Z ogromnim kolektivnim naporom je človeštvo ob koncu te periode odstranilo še preostala ledna polja. Okrog l. 220.000 je bilo grönlandsko ledišče z uporabo plimske energije raztopljeno in kmalu je bil arktični ocean trajno brez ledu. Pozneje so izvedli podobno delo v bližini južnega

tečaja. Tako torej v prvi polovici zgodovine človeštva, izvzemši nekatere vrhove visokih gora, ni bilo skoraj nikjer predelov večnega leda. Na vsej Zemlji je vladalo dokaj milo in pozneje celo enakomerno podnebje.

Ko so se podaljšale noči, so se jele v višje ležečih pokrajinah nabirati večje količine snega. V polarnih predelih se je zopet dogajalo, da sneg niti po dolgem dnevu ni docela skopnel in celo tam, kjer se je otajal, je zemlja često ostala stalno zamrznjena. Kljub vsemu prizadevanju so se pred človeštvom zopet pojavljala ledništča in ogromni ledniki; nad njimi so se tvorili permanentni zračni vrtinci, ki so v predelih zmernega podnebja zopet povzročali viharje in ustvarjali v tropih brezdeževne puščave.

Živali in rastline so se mogle le delno prilagoditi ogromnemu padanju in dviganju temperature. Izumrli so vsi divje živeči sesavci, ptiči in plazivci. Mnoge manjše rastline so dovršile ves krogotok svojega življenja v enem samem dnevu in so preživele noč samo v obliki semena. Večina dreves je izumrla, v kolikor jih niso ljudje gojili z umetno toploto. Tudi število ljudi je jelo padati.

Mesec se je pričel — izprva počasi, potlej pa z vedno bolj rastočo hitrostjo — znova bližati Zemlji in postajati večji. Okrog l. 25,000.000 je bil tako blizu Zemlji kot nekoč v svitu človeškega razvoja; zdaj je bilo jasno, da v nekolikih milijonih let pride njegov konec, nemara tudi konec Zemlje.

Posihmal so bile ekspedicije na Venero čedalje pogostejše. Po 284 izjalovljenih je uspelo, da se je prva ekspedicija izkrcala na sosednem planetu; nje člani so mogli pred svojo smrtjo dati zemljanom prve natančne vesti o življenjskih pogojih na Veneri. Zaradi neprozornosti našega vzdušja je bilo težko zaznavati svetlobne signale prejšnjih ekspedicij; zbog tega so zdaj rabili infrardeče žarke, ki so prodirali zemeljske oblake.

Več stotisoč ljudi si je tedaj reklo: Če že mora posamezen človek umreti, ostani vsaj človeštvo večno živo! Za naselitev ljudi na Veneri je bilo treba, da se zemljani prilagode tamošnji vročini in tamošnjemu nedostatku kisika, to pa zahteva, da se jame del človeškega rodu, ki naj nadaljuje na Veneri zgodovino človeštva, že na tem planetu smotrno in skozi rodove razvijati za to nalogo. Činitelji, ki določajo razvoj, so bili dovolj znani, da se je poizkus lahko praktično izvajal. Iz vsakega rodu so odbirali človeški poizkusni material; posamezniku je bilo dano na prosto, da se tega udeležuje ali ne. Tako se je jela med onimi, ki so pripravljali človeštvo na Veneri, razvijati že neka tradicija in poseben psihološki nagib, kakor ga svet 25 milijonov let ni videl. Psihološki tipi, ki so se kot svetniki in bojevniki pogosto pojavljali ob zori človeške zgodovine, so se zdaj zopet vzbudili od mrtvih. Še enkrat so imeli pred očmi ideal, ki je bil takisto vzvišen, a bolj razumen nego nekdanji verski ideali, prav tako konkreten, a neprimerno večji od nekdanjega patriotskega ideala; tako je človek rasel ven iz samega sebe. Med temi višje razvitimi ljudmi in njihovo okolico ni bilo več sklada; bolezni in zločini so kazali nezdravo razmerje. Kajti — bolezen ni nič drugega kot upor telesnih funkcij, da se prilagode svoji okolici, a zločin je enak upor v človeških odnošajih. Bolezen in zločin pa spadata prav kot junaštvo in mučeništvo k znesku, s katerim je vsikdar treba plačevati razvoj.

V teku desettisočletij se je razvila nova rasa, ki je bila zmožna živeti ob desetini one količine kisika, ki se nahaja na Zemlji. Nje normalna telesna temperatura se je povišala za tri stopnje Celzija. Še višje stopnjevanje temperature je zaradi osnovnih kemičnih in strukturnih izpremememb človeškega organizma zahtevalo mnogo počasnejši proces.

Zdaj so jeli pošiljati na Venero mnogo večje projektile. Samo 11 izmed 1734 takih ekspedicij se je srečno izkrcalo. Moštvo prvih dveh izmed enajstih projektilov se je usmrtilo; ljudje z ostalih devetih projektilov pa so postali naši predniki. Organizmi, ki so jih našli na Veneri, so prišli v poštev samo kot viri maščobe, niso pa mogli rabiti kot hrana; nekateri so bili celo nevarni človeškemu zdravju. Neki projektil je prinesel s seboj bakterije, ki so jih na Zemlji vzgojili po izvestnih načelih in ki so rabile za pobijanje glikoze in drugih sestavin organizmov na Veneri. Desettisočletja so morali zemeljski laboratoriji delati v te namene. Naposled je uspelo docela ugonobiti pogubne živi na Veneri in napraviti planet primeren za človeško naselitev in za 60 zemeljskih živali in rastlin, ki so jih ljudje prinesli s seboj.

Ni treba, da bi razlagali zgodovino našega planeta, naše Venere. Po ogromnih naporih prvih izseljencev smo sedaj postali člani superorganizma, čigar nadalnji razvoj nima določenih meja. Razvoj individuja je danes popolnoma pod socialno kontrolo; razen mogočno razvitih duševnih sposobnosti imamo dva nova čuta, katerih eden nam omogoča, da zaznavamo žarenje valovnih dolžin 100—1200 m, zbog česar je vsak izmed nas v slednjem trenutku svojega življenja pod vplivom glasu, ki ga ima celotno občestvo. Z ostalimi valovnimi dolžinami pa smo lahko poučeni o rečeh, ki niso važne za vsakogar in ki se drugih tolikanj ne tičejo, zato jih lahko poljubno izključimo iz zveze s celoto. Njih funkcija se bistveno ne razločuje od funkcije radia na Zemlji.

V letu 36,000.000 je iznašala oddaljenost Meseca od Zemlje samo petino nekdanje razdalje ob zori človeške zgodovine. Njegova podoba je bila 25 krat večja od Solnca in 4 krat na leto je dvignil morsko gladino za 200 m visoko. Plima, ki jo je povzročala na Mesecu bližina Zemlje, takisto ni bila neznatna: v Mesečevih gorah so opazili ogromne plazove in v površino so se zajedle usodne razpoke. Tudi na Zemlji so potresi bili čedalje bolj pogosti.

Naposled je Mesec pričel razpadati. Ko so se odlomile z njegove mase prve kamenite grmade, je bil tako blizu Zemlje, da je pokril skoraj dvanajstino vidnega neba. Zemlji najbližji kos Lune, ki je bil že močno razpokan in se je venomer lomil, je jel razpadati v meteorite, široke komaj do 1 km, ki so pričeli krožiti okrog Zemlje. Ta proces je trajal nekako tisoč let. Pravi konec je nato nastopil dokaj naglo. Prve stopnje so nam signalizirali še z Zemlje. Proti Zemlji nagnjeni del Mesečeve površine se je nagloma odprl in iz odprtine je jela teči reka razbeljene lave. Na Zemlji je v tropih nastopila taka vročina, da so se posušile reke in vse rastlinstvo.

Potlej so se razgrnili po nebesu gosti oblaki, kakor bi hoteli zaščititi Zemljo; toda ognjeno morje na Mesecu se je videlo tudi skozi to tančico in zaradi težnosti Zemlje so lizali proti Zemlji ogromni ognjeni jeziki. V treh dneh se je satelit razkrojil v prstan razbeljene lave in prahu. Poslednja vest, ki smo jo dobili z Zemlje, je naznanila, da so vsi ljudje pobegnili v podzemne prostore, izvzemši prebivalce južnega tečaja, kjer pa so takisto kopnele ledne gore, zakaj celo na polu je zavladala temperatura 35 st. Celzija.

Dan potem, ko se je Mesec razpočil, je padel na Zemljo prvi večji kos njegove mase. Zaradi oblakov pare in vulkanskega dima niso mogli naši astronomi ničesar dogledati, toda kasneje so dognali, da so tropske pokrajine več kilometrov visoko pokrite z gruščem razpadle Lune in da se je ostali del zemeljske površine pretvoril v vreli ocean. Nemogoče je, da bi še kje živelo kakšno človeško bitje. Naši spektroskopi niso nikjer odkrili niti najrahlejšega absorpcijskega pramena klorofila, ki bi pričeval, da so se ohranili vsaj ostanki rastlinskega sveta.

Velik del Mesečeve snovi je ustvaril okrog Zemlje prstan, podoben Saturnovemu, toda mnogo gostejši. Ta materija se ni umirila: še kakih 35.000 let utegnejo padati iz nje posamezni deli in zasipavati Zemljo. Ko se to konča, tedaj bo Zemlja nemara zopet pripravna, da se na nji prične novo življenje.«

AKO · ŠE · NE · VEŠ

Orosenje oken se lahko prepreči na ta način, da se s krpico, namočeno v glicerinu, narahlo otere notranja plat šip.

Klinkerje imenujemo neke vrste opeko, ki je tako močno žgana, da njena površina nekako ostekleni. Ta opeka, ki je temnordeče barve, daje stavbam, ki se ne omečejo, prav prijetno vnanjost.

Na pingvinskem otoku

Minule dni se je vrnila v avstralske vode odprava znamenitega raziskovalca Douglasa Mavsona, ki je dolgo časa raziskovala obale antarktične celine. Odpravo sta finansirali avstralska in novozelandska vlada. Med druge uspehe te ekspedicije je šteti veliko zbirko fotografij, ki jih je posnel kapitan Frank Hurley.

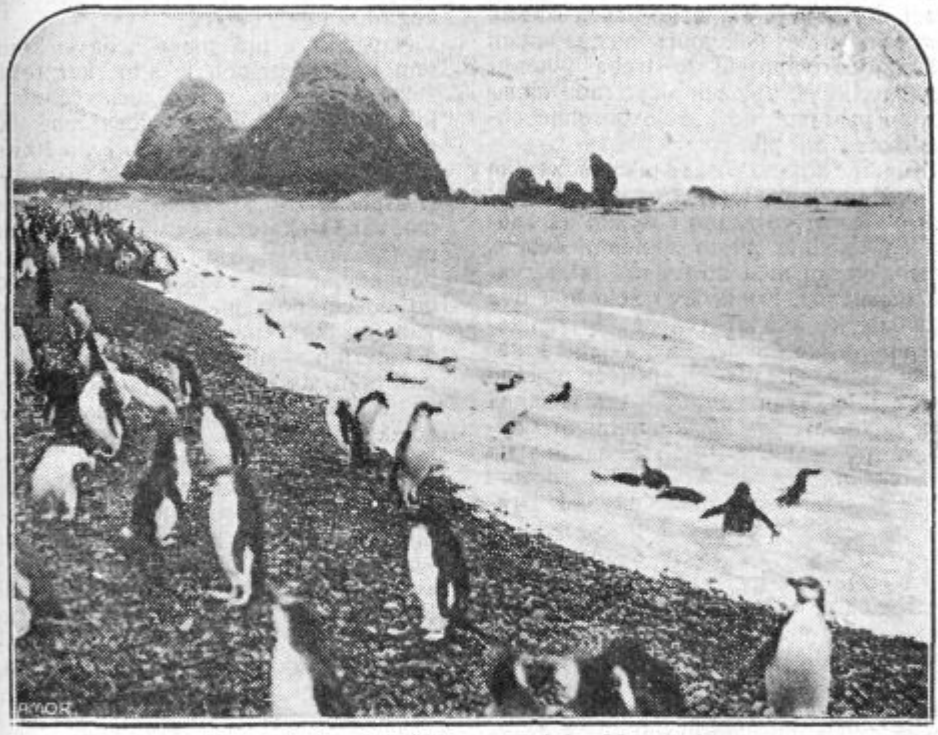

Jutranja kopel tolščakov na otoku Macquarie

Mnoge teh fotografij kažejo življenje tolščakov, teh čudnih neoperutenih ptičev iz antarktičnih morij, ki imajo sila komične in zanimive navade. Frank Hurley jih je proučeval zlasti na otoku Macquarie, kjer so pod zaščito avstralskega dominiona povsem varni pred usodo, ki jim jo je bil namenil nizkotno koristoljuben industrijalizem. Še pred nedavnim je imel ta na otoku tovarno, v kateri so pridelovali olje iz tisočev in tisočev ubitih tolščakov. Tovarna je danes razvalina in macquarieški pingvini so za vsakega preganjalca tabu. Za to zaščito, ki jim jo naklanja avstralska vlada, so se izkazali s tem, da so se v kratkem času strahotno razmnožili. Oni so sedaj neomejeni gospodarji na otoku Macquarie, kar je pokazal kapitan Hurley z vrsto zelo poučnih in delno nad vse zabavnih slik.

Sicer pa je Mawsonova ekspedicija izvršila še mnogo drugih, znanstveno visoko vrednih del. Tako je odkrila dve novi kopnini, ki so jima dali ime Dežela princese Elizabete in Dežela Mc. Robertsona. Ugotovila je tudi, da se je od zadnje meritve magnetski južni tečaj premaknil za 160 km proti severozapadu.

Skrivnosti komarjev

Stara izkušnja nam kaže, da komarji nimajo vseh ljudi enako radi. Mnogi ljudje prenesejo komarjev pik brez večjih vnanjih posledic, dosti pa jih je tudi, ki si počasi pridobe nekako imuniteto. Dalje dobiš ljudi, ki jih golazen malo ali pa sploh nič ne nadleguje, drugi pa nimajo nikdar miru pred mrčesom in vendar ostanejo vedno enako občutljivi. Med tema skrajnostnima je skupina ljudi, ki so včasi mnogo trpeli zaradi mrčesa, a so polagoma postali manj občutljivi. Naposled je treba omeniti še tiste, ki jih golazen sicer rada napada, ki pa nikoli ne kažejo posebne občutljivosti za pik.

Komar kot krvoses pika s svojim ustnim orodjem, torej drugače od členkarjev, ki žrtve ranijo z želom na zadku. V slednjo vrsto spadajo čebele, čmrli, ose in med mravljami tako zvane mirmizide. Komarjevo želo ima dva kanala, ki skupaj tvorita brizgalnosesalni organ. Skozi enega izmed kanalov, ki je prav ozek, priteče v rano jedka slina, ki jo vanjo potiska posebna brizgalka, precej slična umetni brizgalki za injiciranje zdravil. Slina nastaja v posebnih žlezah, ki se liki drobni mešički nadaljujejo daleč navzad. Drugi kanal, ki je prav za prav začetek prebavil, pa je v zvezi s sesalko, ki srka iz rane kri.

Napačno je šteti vse obade, ki so po vnanjosti podobni mušicam, med komarje. Ljudje po navadi mečejo posamezne zastopnike te nadlege kar v en koš, kar jim niti ne moremo zameriti, ko je toliko teh nepridipravov. Z druge strani pa se ta mrčes čisto po nepotrebnem razlikuje: Proslule moskite tropičnih dežel n. pr. kar lahko štejemo med komarje.

Ker smo že pri moskitih, je vredno omeniti, da je napačno mnenje, češ, da so moskiti vročih dežel posebno nadležni in krvoločni. E. Martini, ki je mnogo let proučeval komarje, zatrjuje po lastni izkušnji, da veliki tropični komarji niso tako nadležni kakor n. pr. drobne mušice okrog Gdanska, Rostoka in drugje na obali Vzhodnega morja. Tudi od drugod poročajo, da je komarjeva nadlega v severnih stepah dosti hujša kakor v tropih. Pik komarjev ne zavisi od njih velikosti. Baš v tropih žive nekatere velike vrste prav lepih komarjev, ki so pa dostikrat kaj nedolžni, saj nimajo niti žel. Hranijo se s sladkimi rečmi, ki si jih umejo priskrbeti prav svojevrstno. Tropični komar (Harpagomya splendens) preži na drevesih, mimo katerih se selijo mravlje. Od tod zaskoči živalice ter jih jame prav naglo obdelavati s prednjima nogama in tipalkami po glavi, dokler mravlja ne izloči kapljice sladkega hranilnega soka.

Napačno je tudi mnenje, da je komar tem večji, čim bolj je star, ker te žuželke vobče ne rasejo, marveč se izležejo že popolnoma doraščene. Komarji v naših krajih merijo 2 do 10 mm.

Komarjeva nadlega se da v veliki meri uspešno zatirati samo z osuševanjem močvar, v katerih se ta golazen redi in razmnožuje. Kjer pa je ni mogoče pobijati na tako radikalni način, se dado doseči povoljni uspehi tudi s polivanjem takih močvar s petrolejem in nekaterimi kemičnimi snovmi ali pa tudi tako, da se zaplode v njih posebne vrste rib, ki se v glavnem hranijo z ličinkami.

Med komarji je samo ena bistvena razlika, in sicer spolna. Samci so namreč popolnoma nedolžne živalice, ki ne pikajo, ker se ne hranijo od krvi, marveč imajo rajši vsakovrstne sladke sokove. Sploh se vedejo jako nemoško. Po glavi so nališpani z nekakim perjem, ki ga v glavnem tvorijo tipalke. Zato pa imajo samice kakor nit drobne tipalke ter so po videzu skromnejše od samcev. Zakaj sesajo kri le samice, še ni pojasnjeno. Dolgo so mislili, da je samicam kri potrebna za proizvodnjo jajčec. Danes to naziranje ne velja več, ker je uspelo, da so nekatere vrste komarjev razplojevali skozi več rodov zgolj s sirupovo hrano.

Ker samcev ne mani človeška in živalska kri, so bolj boječi kakor samice. Le-te iščejo krvi često kilometer daleč od rodnih torišč, za katere si najrajši izbirajo ribnike, vlažne travnike, grmičevje, pa tudi igličaste gozdove. Samci se po navadi drže doma, blizu gnezdišč. Med tem ko se samice opajajo na krvoločnih pohodih, se samci vdajajo plesnim orgijam, ki se redno začenjajo zvečer ali pa že pozno popoldne. Plešejo v ogromnih jatah, v ka-

tere se spuščajo samice k parenju. Učenjaki se še vedno prepirajo, ali so komarji potuhnjena svojat, ki se boji luči in prihaja na plano šele ob mraku, ali pa ne delajo razlike med dnevom in večerom?

Anofeli sede podnevi v senčnatih kotičkih, kjer ni vetra. O teh raznašalcih malarije je znano, da ne pikajo več kot vsakih 24 do 72 ur, vendar pa dostikrat poprej, preden so prebavili zadnji obed. Tudi za naše komarje bo prej ko ne veljalo, da jim je bolj všeč tema kakor svetloba. Ta neprijaznost do svetlobe se da s pridom izkoristiti. Tako n. pr. svetla obleka komarje odbija. V dim, kakor znano, nikoli ne pridejo. Domneva se tudi, da jih ne plaši samo dim cigaret in cigar, marveč celo medla luč tlečih ogorkov. Razen tega kaže, da utegnejo ti obadi imeti tudi izredno občutljiv voh, ker svoje žrtve izslede in izbirajo na zelo velike oddaljenosti. O vidu ne moremo reči, da bi bil posebno oster, ker so njih življenjske prilike take, da ga le malo rabijo.

Izredno dovzetnost komarjev za vonjave lahko prav dobro izkoristimo proti njim samim tako, da se koža otare s pripravnimi snovmi neprijetnega duha, ki mrčes že na daleč odbijajo. Žal da vse take snovi, kar jih doslej poznamo, pri izdatnejši uporabi škodijo ne samo koži, marveč celo našim dihalnim organom.

Komarjev pik je ne glede na vcepitev različnih parazitov (bolezenskih bacilov) jako zapleten pojav.

Ko najde komar na koži pripravno mesto, začne vrtati. Toda še preden zadene žilico, že začne izločati slino. Slepo piči samo takrat, če ne zadene nobene lasne žilice ali krvne posodice; v tem primeru seveda ne more vzeti hrane. Srkanje krvi pa je treba ločiti od vbrizganja žgoče sline: Dočim je količina vbrizgane sline prav neznatna, znaša količina posrkane krvi pri nekaterih vrstah pikarjev njihovo večkratno težo v gladnem stanju. Stenica se napije krvi za trikratno lastno težo, medtem ko vodna stenica kajkrat posrka kar vso kri mlade ribice.

Čeprav komarji dostikrat pikajo slepo, kar se tiče srkanja krvi, je vendar pri občutljivih ljudeh vsak pik učinkovit, ker slina vselej pride v kožo. Po navadi se takoj napravi rdeče obrobljen uljes, pri čemer pa ima posebnost organizma prav tako važno vlogo, kakor vrsta mrčesa. Piki prav sorodnih žuželk učinkujejo za čudo različno. Važno je, da se pri neobčutljivih ljudeh, kjer se uljes napravi jako pozno ali sploh ne, lahko pik maščuje s težkimi poškodbami staničevja. Skoro gotovo predstavljajo uljesa dobro obrambno sredstvo proti strupu, ker tekočina, ki se jame izločati iz staničevja okrog zastrupljenega mesta, naglo razredči strup, s čimer se zmanjša njegova učinkovitost. Uljes je tedaj nekakšna lokalna samopomoč staničevja.

Strup, ki se nahaja v slini komarjev, je le pomožna izločnina, ki omogoča srkanje krvi, ker preprečuje, da se kri prenaglo ne strdi. Komarji in drug pikajoč mrčes, ki na ta ali oni način izgubi slinavke, mora prej ali slej poginiti, ker se mu hranovodi zamaše s strjeno krvjo.

Množina sline, ki pride pri piku v kožo, je neznansko majhna. S prav duhovito zamišljenimi meritvami so te tekočine že precej točno dognali. Premer najfinejših injekcijskih igel, kakršne rabijo v medicini, znaša tri in pol desetinke milimetra, rilček anofelesa pet in pol desetinke, pasje bolhe dve stotinki, pikalo stenice pa le eno in pol stotinke milimetra. Temu primerno majhna je tudi površina ranjene kože, ki meri n. pr. za pik stenice pičli dve desettisočinki kvadratnega milimetra. Pod mikroskopom se je posrečilo izmeriti tudi prostornino rilčka pri posameznih žuželkah in tako zračunati količino sline, ki pride v kri. Ta raziskavanja se za sedaj še niso dala raztegniti tudi na komarje, pač pa so za bolho dognali količino vbrizgane sline na približno štiri stotisočinke kubičnega milimetra. Kako malo je to, si bomo morda lahko vsaj od daleč zamislili, če vemo, da zdravniki vbrizgajo v posameznih primerih dva in pol milijonkrat večjo količino kofeina.

Pritlikavost objektov in neznatnost učinkujočih snovi, vrhu tega pa še različno reagiranje posameznih ljudi na pik enakih žuželk, kaže, kako težko je proučevanje žuželkinega pika. Vendar je za znanost prav koristno in potrebno delo, ker je v najtesnejši zvezi z zapletenimi biološko-medicinskimi vprašanji; n. pr. od kod izvira preobčutljivost, imunost in različna dovzetnost za posamezne strupe, vprašanja, ki so velevažna za napredek nekaterih panog moderne medicine.

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

Levo zgoraj: Filmska zvezdnica Susy Vernon je najelegantnejša dama med sovrstnicami — Spodaj: Sportni poljub žene zmagovalca v napeti avtomobilski dirki na otoku Man — V sredi: Uho vojne, ki v mnogih ozirih prekaša finočo človeškega sluha in najavi sovražne letalce že v oddaljenosti 30 km. Napravo razkazuje japonski vojni minister general Minani — Desno zgoraj: Spomenik Woodrowu Wilsonu, ki so ga odkrili v Wilsonovem parku v Poznanju hvaležni Poljaki — Spodaj: Kdo jih ne bi bil vesel, ko preživljajo tako srečne počitnice v kopališču?

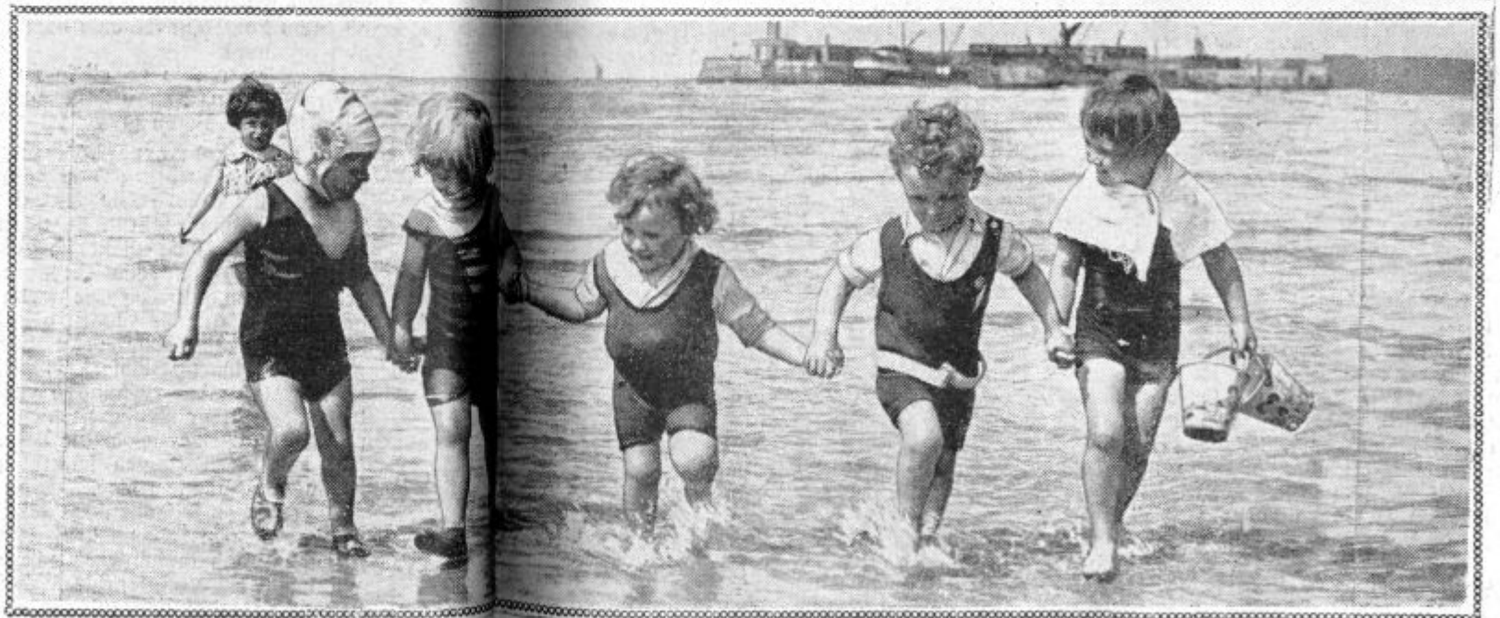

Mihajl Zoščenko

O čem je pel slavec...

(Vesela zgodba)

(Nadaljevanje)

3

Sobo so Vasiliju Vasiljeviču Bilinkinu oddali, ne da bi pri tem iskali posebnih koristi ali da bi bili v to prisiljeni. Točneje, starka Darja Vasiljevna Rundukova se je bala, da jih ne bi zaradi morebitne stanovanjske krize v njihovem stanovanju stesnili in jim ne vselili kakega sirovega in nadležnega elementa.

Bilinkin je to okolnost nekoliko izkoristil. Kadar je šel mimo Bekerjevega klavirja, ga je vedno srdito premeril in nejevoljno pripomnil, da je ta instrument odveč in da on, Bilinkin, tih človek, ki ga je življenje prekalilo, ki je bil na dveh frontah in ki ga je obstreljevala težka artiljerija, ne more prenašati nepotrebnih meščanskih zvokov.

Starka je užaljeno dejala, da imajo ta klavirček že štirideset let in da ga ne morejo Bilinkinu na ljubo razbiti ali izpuliti iz njega strune in pedala, to pa tem manj, ker se Lizočka Rundukova uči igrati nanj, in je to mogoče osnovni cilj njenega življenja.

Bilinkin je starko srdito zavrnil, rekoč, da je to govoril v obliki dostojne prošnje, nikakor pa ne v smislu strogega povelja.

Starka je bila zavoljo tega silno užaljena, razjokala se je in ni dosti manjkalo, pa bi mu bila odpovedala stanovanje, če se ne bi bila za časa spomnila na to, da ga ji v tem primeru lahko drugi oddajo.

Bilinkin se je preselil zjutraj in potem do večera robantil po svoji sobi, postavljal in pribijal vse po svojem velemestnem okusu.

Dva ali trije dnevi so minili tiho in brez posebnih izprememb.

Bilinkin je hodil v službo, se pozno vračal in dolgo stopal po sobi, drsaje s svojimi kožnatimi copatami. Zvečer je nekaj prežvekoval in naposled z lahnim smrčanjem zaspal, sopeč skozi nos.

Lizočka Rundukova je ta dva dni molče hodila okrog in mnogokrat izpraševala svojo mamico, pa tudi Miško Rundukova, kakšen se jima zdi Bilinkin, če kadi pipo in če je imel v svojem življenju kdaj opraviti s pomorskim komisarijatom.

Tretji dan je končno sama videla Bilinkina.

Bilo je zgodaj zjutraj, ko se je Bilinkin kakor običajno odpravljal v službo.

Šel je po hodniku v nočni srajci z odpetim ovratnikom. Zadaj so mu visele navzdol hlačne naramnice in opletale na vse strani. Šel je počasi, držeč v roki brisačo in dišeče milo. Z drugo roko si je gladil ponoči zmedene lase.

Ona je stala v kuhinji pri svojih domačih poslih, razpihovala ogenj pod samovarjem in cepila v trske suho poleno.

Ko ga je ugledala, je tiho vzkliknila in odskočila v stran, zakaj sramovala se je svoje neurejene jutranje toalete.

Bilinkin je stal med vrati in gledal gospodično s precejšnjim začudenjem in nemalim navdušenjem.

In res, to jutro je bila krasna.

Ta zgodnja svežost nekoliko zaspanega lica. Ta bujni val plavih las. Nalahno navzgor zavihani nosek. Svetle oči. In majhna, toda močna postava. Vse to je bilo na njej nenavadno privlačno.

V njej je bila tista očarljiva površnost, tista zanikrnost ruske žene, ki skoči zjutraj iz postelje in še neumita, s kožnatimi copatami na bosih nogah, začne opravljati domače posle.

Avtorju so take žene všeč. On nima nič proti takim ženam.

V stvari ni prav nič lepega na njih, na teh močnih ženskah z lenim pogledom. Ni tistega bodrega koraka, živahnega temperamenta in, končno, koketne poze. Počasi se prestopa v svojih mehkih copatah, nepočesana... Če anatomsko preiskuješ, ti je to celo zoprno. Toda, čakaj.

Čudna reč je to, čitatelj!

Kako takale damska lutka, ki si jo je tako rekoč izmislila zapadna buržuazna kultura, ni avtorju prav nič všeč. Tako čudno pričesko ima, vrag vedi, mogoče je grška, še dotakniti se je ne smeš. Če se je pa dotakneš, se zlepa ne otreseš krikov in škandalov. In tako nenaravna obleka, da se je tudi ne moreš dotakniti, ne da bi jo strgal ali pa umazal. Povejte, komu je to potrebno? Kje je tu prelest in radost življenja?

Če naša, na primer, sede, potem takoj veš, da sedi in ni nabodena na buciko, kakor ona druga. Ta pa, kakor na buciki. Komu je tega treba?

Avtor je vzhičen nad mnogim, kar je dala inozemska kultura, zastran žensk pa ostaja pri svojem nacionalnem mnenju.

Vsekako so Bilinkinu tudi ugajale take ženske.

Naj bo tako ali tako, on je stal pred Lizočko Rundukovo, od samega navdušenja nalahno odprl usta in jo gledal z radostnim začudenjem, tako da si ni utegnil popraviti visečih naramnic.

To pa ni trajalo dalje, kakor eno minuto.

Lizočka Rundukova je tiho vzdihnila, pospravila po kuhinji in odšla proč, popravljaje si spotoma svojo toaleto in razmršene lase.

Ko se je Bilinkin zvečer vrnil iz službe, je počasi šel v svojo sobo, misleč, d bo na hodniku srečal Lizočko. Toda srečal je ni.

Pozneje proti večeru se je Bilinkin petkrat ali šestkrat prikradel v kuhinjo in končno srečal Lizočko Rundukovo, se ji spoštljivo in galantno priklonil, nalahno sklonil glavo k boku in napravil tisto negotovo kretnjo, ki včasi kaže vzhičenje in izredno zadovoljstvo.

Nekoliko dni takih srečanj na hodniku in v kuhinji ju je vidno zbližalo.

Kadar je zdaj Bilinkin prišel domov in slišal, kako Lizočka zbija po klavirju, tedaj jo je vselej prosil, naj zaigra še in še kaj podžigajočega.

In ona je zaigrala kak pasji valček in šimi, ali pa prebirala nekoliko drznih akordov druge ali tretje, mogoče pa, vrag vedi, celo četrte Listove rapsodije.

On pa, Bilinkin, ki je bil dvakrat na vseh frontah in ga je obstreljevala težka artiljerija, kakor da bi prvič slišal te zveneče glasove Bekerjevega klavirja. Sedeč v svoji sobi, se je sanjavo naslonil na hrbet naslanjača in premišljal o prelestih človeškega življenja.

Miška Rundukov je pričel zelo razkošno živeti. Bilinkin mu je dvakrat dal desetico in enkrat petdesetico, proseč ga, naj tiho zažvižga, kadar bo starka v kuhinji in Lizočka sama v sobi.

Zakaj je bilo Bilinkinu to potrebno, tega avtor res ne ve. Starka je s precejšnjim ponosom gledala zaljubljenca in računala, da ju bo najkasneje do jeseni poročila, ter se tako Lizočke znebila.

Miška Rundukov tudi ni upošteval Bilinkinove psihološke tenkočutnosti, na lastno pest žvižgal po šestkrat na dan in ga vabil naj pogleda zdaj v to, zdaj v drugo sobo.

In Bilinkin je prihajal v sobo, sedel poleg Lizočke, izpregovoril z njo spočetka par brezpomembnih fraz, potem

pa jo je prosil, naj zaigra na klavir kako njej najljubšo stvar... In ko je

Lizočka prenehala igrati, tedaj je Bilinkin tam, poleg klavirja, položil svoje žilave prste filozofsko navdahnjenega človeka, prekaljenega v življenju in obstreljevanega s težko artiljerijo, na Lizočkine bele roke, prosil gospodično, naj mu pove kaj iz svojega življenja in se živo zanimal za podrobnosti iz njene preteklosti. Včasih jo je izpraševal, če je že kdaj občutila utrip prave, resnične ljubezni in če ni to zdaj šele prvič.

Gospodična se je zagonetno smehljala, tiho prebirala klavirske tipke in odgovarjala:

»Ne vem.«

(Dalje.)

Plameneči bog Navajcev

Ogromen meteor, ki se je pred davnimi stoletji zaril v zemljo — Odkopavajo zaklad, ki je vreden 850 milijonov dolarjev

V puščavnem delu Arizone, med Flagstaffom in Winslowom, se odpre potniku sredi ravnine, ki je gladka kakor miza, in če se vzpne na vrh kakšnih 40 m visokega griča, nenadoma pogled v grozovito jamo, ki je nad 200 m globoka in ki meri v premeru poldrug kilometer. Nekje pod dnom te jame počiva jedro ogromnega meteorja, ki se je tu pred davnimi stoletji s strahovitim truščem zaril v drobovje zemlje, spreminjajoč s svojim oslepljivim bliščem temno noč v dan. Mnogo stoletij so si pripovedovali Indijanci navajskega rodu o tem dogodku zanimivo bajko. Pripovedovali so si, da so neko božanstvo njihovega rodu treščili z neba na zemljo in da se je v svojem padcu kakor orjaška plamenica zarilo v puščavo. Njegov vroči dih je pri tem požgal vse rastlinje mnogo milj naokrog, njegova svetloba je jemala vid in od ropota so ljudem pokale ušesne mrene.

Kdaj se je vse to pripetilo, bajka ni vedela povedati in tudi znanost še ni rešila te skrivnosti. Proučevanje radioaktivnosti okoliškega skalovja kaže, da se ta padec ni mogel zgoditi pred 5000 leti, manj nego 700 let pa od tedaj tudi ni poteklo, kajti ob robu ogromnega žrela so naleteli na drevo, ki je štelo 700 letnih kolobarjev. Pred padcem meteorja to drevo ni moglo vzrasti.

Strokovnjaku je ob pogledu na žrelo takoj jasno, da ne more izvirati od ničesar drugega nego od padca silovitega zvezdnatega utrinka, tudi če bi ga na to opozarjala navedena indijanska bajka. Pred vsem je vsa okolica jame kakor njena tla pokrita z drobci železa in nikla, ki jih je tem več, čim bližje ležijo ob jami. Dalje kažejo obrobne pečine vse znake, da jih ni preoblikovala vulkanska sila od spodaj kakor mnogih ugaslih ognjenikov po Arizoni, temveč strahovit udar padajočega telesa. Zemeljske plasti tu okrog, razen na mestu, kjer jih je prevrgel zvezdni utrinek, ležijo vodoravno. Vrhnja plast sestoji iz apnenca, pod njo je plast mehkega, belega peščenca in pod to plast trdega, rdečega peščenca. Vse te plasti so vodoravne razen okrog žrela, kjer jih je pritisk udarca dvignil iz vodoravne smeri. Skalovje, ki je ležalo nekoč na mestu žrela, se je od udarca zdrobilo v prah in kose, večje od hiše, je vrglo po planjavi. Mnogo teh drobcev pa je padlo spet v jamo in pokrilo meteor, pri čemer so se pomešali v enotno maso z njegovimi manjšimi drobci.

Ko je tako znanost ugotovila, da je mogel to razdejanje povzročiti samo meteorologičen pojav, je šla na delo, da dožene ležišče povzročitelja samega. Kakšnih trideset let je zabila v te poskuse, ne da bi lahko beležila kakšen uspeh. Prvotno so namreč domnevali, da mora ležati jedro meteorja v navpični smeri pod središčem žrela, ker je to okroglo, in so v to smer izvrtali več rovov skozi maso v prah spremenjenih zemeljskih plasti in skalnih drobcev, ki so po kata-

strofi spet popadali v žrelo. Rovi so bili globoki 200 do 260 m in so vsi dosegli nerazdejano plast rdečega peščenca — ne da bi zadeli ob meteor. Končno, leta 1908., so ta vrtalna dela ustavili, saj je bilo več nego jasno, da meteorja pod sredino žrela ni. Kam pa je izginil?

Druga domneva je bila ta, da se je ob udarcu ves razžarel in spremenil v prah in pline. A ta teorija ni mogla biti utemeljena, kajti nebesno telo, ki je zmoglo udariti poldrug kilometer široko jamo v zemljo, je moralo vsebovati mnogo milijonov stotov železa in če bi se vsa ta neznanska masa spremenila v prah, bi

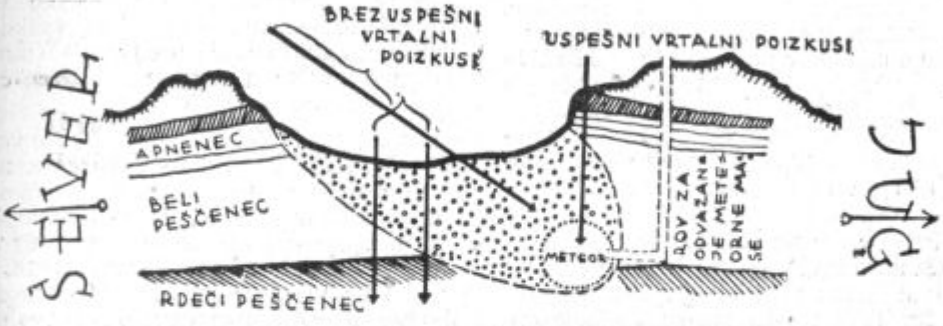

prekrila stotine kvadratnih kilometrov z rdečo železno odejo. Te odeje pa niso našli in tudi skalovje ob robu žrela je bilo prosto železa in belo. Meteor je moral torej vendarle tičati v zemlji. A kje?

Do l. 1920. so vrtalna dela počivala. Med tem pa so žrelo natančno preiskali, na licu mesta in eksperimentalno v laboratoriju. Pri tem je odkril vodja družbe, ki je iskala utrinek, slučajno nepričakovano malenkost. Izstrelil je s puško v maso blata kroglo v kotu 45 stopinj na vodoravnico in luknja v blatu je kazala prav tako obliko okroglega žrela kakor pri strelu navpično navzdol. Seveda pa ni krogla pri poševnem strelu tičala pod središčem miniaturnega žrela, temveč pod njegovo periferijo. To je bilo pravo razodetje. Preiskali so žrelo arizonskega meteorja še enkrat in odkrili, da so slonele obrobne plasti na njegovem severu proti njemu v kotu kakšnih 60 stopinj, dočim so bile pečine na nasprotni južni strani v dolžini 770 m neprimerno strmejše in nekako privzdignjene. Meteor je moral ležati pod južno periferijo, dočim je udaril v zemljo s severne strani!

Izvrtali so torej pod južnim robom rov in v globini 400 m je vrtalo zadelo v drobce meteornega materiala, ki jih je bilo čim dalje več, po nadaljnjih 65 m pa je zadelo v homogeno maso meteorja sa-

mega. Bil je pravi triumf človeške razboritosti!

Sedaj je začela družba izkopavati še južneje pravi rov, skozi katerega bodo odvažali dragoceni meteor kos za kosom. Treba bo premagati še velike ovire tehnične narave, preden se bo to uresničilo, kajti pomisliti moramo, da bo nastala z odvažanjem ogromna duplina, ki bi lahko povzročila strahovit udor vrhnjih plasti. Meteor meri približno 200 m in vsebuje po previdnih cenitvah kakšnih 92 milijonov stotov železa, 6 milijonov stotov nikla in 2 milijona ton kobalta, bakra, platine, iridija. Vse to predstavlja zaklad, ki je vreden najmanj svojih 850 milijonov dolarjev.

To je plameneči bog Navajcev in če si predstavimo, kakšen prizor je bil to, ko je vsa ta masa iz vesoljne prostornine udarila v zemljo, bomo razumeli, da ga primitivno ljudstvo tam okrog ni moglo sto- in stoletja pozabiti in da je pred strašnim bogom izkazovalo sto- in stoletja takšen strah, da se ni nihče upal pobrati niti kamenčka na prizorišču njegovega padca. Razumeli pa bomo tudi spoštovanje, ki mu ga danes iz drugih vzrokov izkazujejo zviti beli yankeeji.

Pustolovski roman

Najboljši francoski roman te vrste za leto 1931. je dobil sredi junija nagrado, namreč »Six hommes morts«. (Šest mrtvih ljudi). V odboru so bili: predsednik Pierre Benoit, ki je te dni postal član Francoske Akademije, René Bizet, Fr. Boutet, Gus Bofa, Fr. Carco, J. Kessel, P. Mac Orlan, E. Zavie. Srečni odlikovanec, mladi André Steeman se je rodil v Liègeu l. 1908. Ko mu je bilo petnajst let, je objavil prvo svojo knjigo, »Ephémères«. Pozneje je izdal več del pustolovne vsebine, med njimi gorenjo. Nekaj glasov je dobila 12 in polletna gospodična Paulette de Champeaux, ki je tekmovala z redarskim romanom »Ob enajstih 37«.

Kako so v Švici rešili jezikovno vprašanje

Švico hvalijo kot vzgled mirnega, harmoničnega sožitja več narodov ali kultur. Ne bo nezanimivo, če si bliže ogledamo jezikovno in versko ureditev Švice. Francosko-švicarski župnik Roger Bornand piše o tem med drugim naslednje:

Če si ogledamo številke o prebivalstvu Švice, vidimo večine in manjšine. Protestantov je več kot katoličanov. Izmed 4 milijonov prebivalcev je 2,230.579 protestantov. 1,585.211 katoličanov in 20.979 Židov. Z druge strani pa 2 milijona 570.000 prebivalcev govori nemško, 824.320 francosko, 238·544 italijansko in 42.910 retoromansko. Te številke so vzete po štetju l. 1920.

Pri vrhovnih oblastvih švicarske zvezne države imajo zastopnike vsi trije glavni jeziki; prav tako v zveznem sodišču. Tudi vojska strogo spoštuje občevalni jezik v vsakem delu države. Če nemško govoreči častnik poveljuje vojakom v zapadni Švici, tedaj daje francoska povelja; francosko govoreči častnik pa zopet v nemškem delu Švice povelјuje nemško govorečim vojakom v njihovem jeziku.

V politiki in upravi so vsi trije jeziki enakopravni; zakoni in odredbe se tiskajo v vseh treh jezikih in še celo v reto-romanskem. V Narodnem svetu govore poslanci nemško, francosko ali italijansko; smatra se, da jih vsakdo razume. Samo besede predsednika parlamenta se prevajajo v francoščino, če govori nemško, ali obratno.

Za poštno in železniško upravo je velika prednost, če uradnik govori vse tri jezike; dva jezika sta neobhodni pogoj. Na progi Lausanne-Bern ali Neuchatel-Basel lahko slišiš, da isti uradniki odgovarjajo ali dajejo navodila v francoščini, ko pa vlak zavozi na nemško jezikovno ozemlje izpremenijo občevalni jezik in govore nemško. Naša mladina, tudi kmečka, navadno preživi leto dni v nemški odnosno v francoski Švici, da se nauči drugega državnega jezika.

Toda nikar ne mislimo, da res vsak Švicar govori ali razume dva jezika in da ni nobenih pritožb, ker se nekemu jeziku daje prednost na škodo drugega. Ljudje so pač povsod nepopolni. Hoteli smo samo pokazati načelo absolutne enakosti in enakih pravic jezikov, ki jih govore švicarski državljani. Jezik je občilo, ki nas spravlja v zvezo z ono kulturo, katero izraža; toda jezik ne loči in ne oddaljuje državljanov iste domovine. V Švici različnost jezikov niti malo ne moti enotnosti državljanskega duha in ne kali tople domovinske ljubezni.

Skoraj v vseh kantonih govore tam rojeni prebivalci isti jezik; tako govore n. pr. v Baselu in Curihu nemško. v Ženevi in drugod na zapadu pa francosko. Oni kantoni, preko katerih teče jezikovna meja (Freiburg, Bern, Wallis) so dvojezični.

Oglejmo si najprej razmere v cerkvi, katere občina ima isto vodstvo, a verniki govore delno nemško, delno francosko. Tako je n. pr. v bernskem kantonu.

Bernska reformirana deželna cerkev ima pretežno nemške vernike, toda v Juri ob francoski meji so številne občine, kjer verniki govore francosko. Bernska cerkev ima sinod, ki šteje 200 članov, po enega na 3000 duš; francosko govoreča Jura je zastopana z več kot 20 poslanci. Razprave na sinodnih sestankih so dvojezične. V vrhovnem vodstvu (sinodnem svetu) je en sam francoski zastopnik, ki pa nam piše:

Francoski govori se vedno poslušajo pozorno in spoštljivo in ni še nikdar prišlo do kakršnihkoli trenj med obema jezikoma.«

Francoski del bernske cerkve ima svojo okrožno sinodo, kjer prevladuje francoščina, vendar je tudi tu nekoliko nemških občin, ki jim nihče ne dela jezikovnih neprilik, zato so celo na okrožni sinodi razprave dvojezične.

Kanton Freiburg je po veliki večini katoliški, ima pa protestantsko deželno cerkev, ki jo tvorijo občine ob Murtenskem jezeru in na obrežju Singine; ti verniki govore francoski ali nemški jezik, tvorijo pa eno in isto sinodno cerkev. Samo mesto Freiburg ima 3200 duš broječo občino; izmed teh govori 400 vernikov francosko, zato delujeta tu nemški in francoski župnik, toda svet cerkvene občine je skupen.

Katoliška cerkev pod vodstvom škofa Küryja v Bernu je takisto dvojezična; obredi in pridige se opravljajo izmenoma v nemščini in francoščini. Verski pouk v šolah se vrši v materinem

RAZVOJ LETALSTVA V SLIKI IN BESEDI

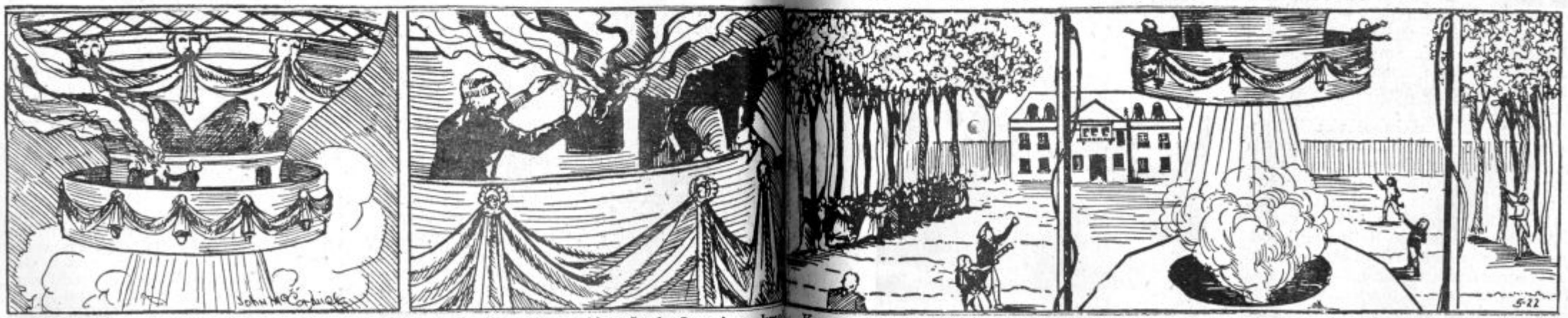

Balon, ki so ga pripravili za prvi prosti polet, se je tik nad zemljo užgal. Ogenj so kma[ečki] pogasili. Delavci so pripravili balon; čez dve uri je bil spet pripravljen. To pot so ga res spusti[li] v zrak. Ob 1 uri 54 minut se je vzdignil, brez nezgode splul preko skupine visokih dreves [in] veličastno zaplaval v zraku. V višini 280 čevljev sta se zrakoplovca odkrila in pozdravila strmeč[o] množico.

Ko sta plavala 1200 čevljev visoko nad Parizom, se je balon užgal. O padalih niso tiste čase [še] ničesar vedeli, zato sta se zrakoplovca obupno borila, da bi pogasila ogenj z velikimi gobami, [ki] sta jih imela s seboj za ta namen.

Njiju trud je obetal malo uspeha. Ogenj se je širil in v obodu balona so nastajale velike [raz]uknje. Že sta se pripravljala, da bi skočila v gotovo smrt! Markiz se je umaknil iz dosega [pla]mnja in se vzpel na rob galerije. De Rozier je nadaljeval svoj boj s plameni.

jeziku otrok. Ko škof. Nemec po rodu in jeziku, prihaja v francosko govoreče župnije, govori samo francosko.

Cerkvene občine drugega tipa so nastale tako, da so se švicarski državljani preselili v oni del dežele, čigar jezika ne govore. Predvsem gre tu za reformirance v katoliških kantonih. Te občine so diaspore, ki jih podpira poseben komité. Odnošaji med župniki raznih jezikov in takisto med člani cerkvenih občin so kar najboljši. V francoskem delu Švice se nemško bogoslužje mirno opravlja v francoskih cerkvah, če so nemške občine prešibke, da bi si postavile lastno cerkev. Nemški pastorji obiskujejo župnijske konference in često drže svojim vernikom francoska predavanja. Govoré jezik naroda, med katerim bivajo. Francoski župnik v Curihu se živalmo udeležuje cerkvenega življenja v tem nemškem mestu. So tudi župnije, v katerih so verniki po jeziku nekako razpolovljeni, in vendar imajo enega samega župnika, ki gladko govori oba jezika, takisto se brez težav zadinijo glede skupnega cerkvenega vodstva. Cerkveni listi se tiskajo v obeh jezikih, a navadno tako, da posamezni članek izide v enem izmed obeh jezikov, v francoščini ali nemščini; to je dvojezičnost višje stopnje.

V italijanskem delu Švice (Tessinu) so razmere bolj zapletene; tu imaš občine s tremi narodnimi jeziki. Luganski župnik pridiga francosko in italijansko, ima pa dva nemško govoreča tovariša, ki opravljata svojo službo samo v tem jeziku. Med vsemi tremi vlada vzorna sloga. Naznanilo o obredih se tiska v vseh treh jezikih in obredi se opravljajo v isti cerkvi.

Tako je vsaj na majhnem koščku Evrope uspelo, rešiti nacionalno-kulturno vprašanje ne s strastmi, z mržnjo, s samopašno enostranostjo, marveč z zdravo pametjo in z ljubeznijo. Pokazalo se je, da se tudi jezikovne razlike dado spraviti v lep sklad, ki tvori trdno podlago domovinske ljubezni in državljanske zvestobe.

Ljudje na vrhu Kameta

Drugi najvišji vrh na Zemlji premagan

Veliko pozornost je vzbudilo poročilo o angleški ekspediciji, ki se je pod vodstvom znanega alpinista Franka Smytha povzpela na goro Kamet v himalajskem gorovju, t. j. na drugi najvišji vrh na naši Zemlji. Frank Smythe se je bil udeležil že vrste himalajskih ekspedicij, med drugim slovite odprave dr. Dyhrenfurta.

Prva Smythejeva brzojavka je sporočila, da se je ekspedicija odpravila iz kraja Joshimat 26. maja in se zataborila pod Kuarijem. Obstoji iz šest Evropcev, 8 nosačev in kuharja ter ima s seboj 550 kg prtljage.

Zelo težavna pot do Baijnatha je odpravi dobro uspela. Pomikala se je po nenavadno ozkih stezicah, visečih nad strašnimi prepadi. Z mrzle višave se je obrnila v široke doline, kjer je solnce neusmiljeno pripekalo.

Ko je imela za seboj lepe doline, ki vodijo mimo bananskih plantaž v Gwaldam, je dospela v kraj Debal, kjer pa se od strahu pred malarijo ni mudila več kot je bilo nujno potrebno.

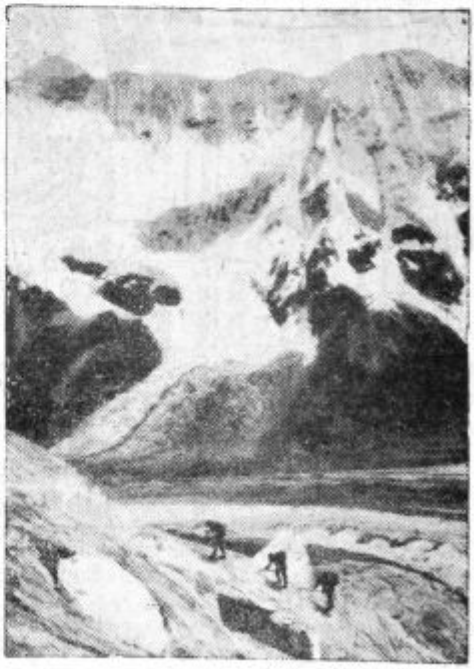

S poti na himalajske vrhove

Zelo težavna je bila zopet pot na Lohajang, kjer se je bilo treba povzpeti 2900 m visoko; tudi tu je ves čas pripekalo solnce. Zdaj se je pot ekspedicije obrnila v kraju Kanaul zopet v višino in sicer na pas gorovja, ki meri nekako 4000 m. Ta vzpon je spremljala huda nevihta s točo. Pri Ranni so člani ekspedicije prvič ugledali goro Kamet, ki je v jutranjem solncu nalik zlati piramidi kipela v nebo. Kakor zasedlo, s katerega se ji je odpiral diven razgled s Kametom v sredini. S sedla Kuari je krenila v Tapoban s krasnimi gozdovi smrečja in celimi polji trobentic in svišča. V dolinah so cvele češplje, mandeljni, črešnje in breskve.

Dne 30. maja je zapustila Tapoban in zavila v gorsko krajino Surai-Thota. Doline, skozi katere je hodila, so čudovito lepe. Gorski vrhovi kažejo vse polno ozkih žlebov in strmih, divjih

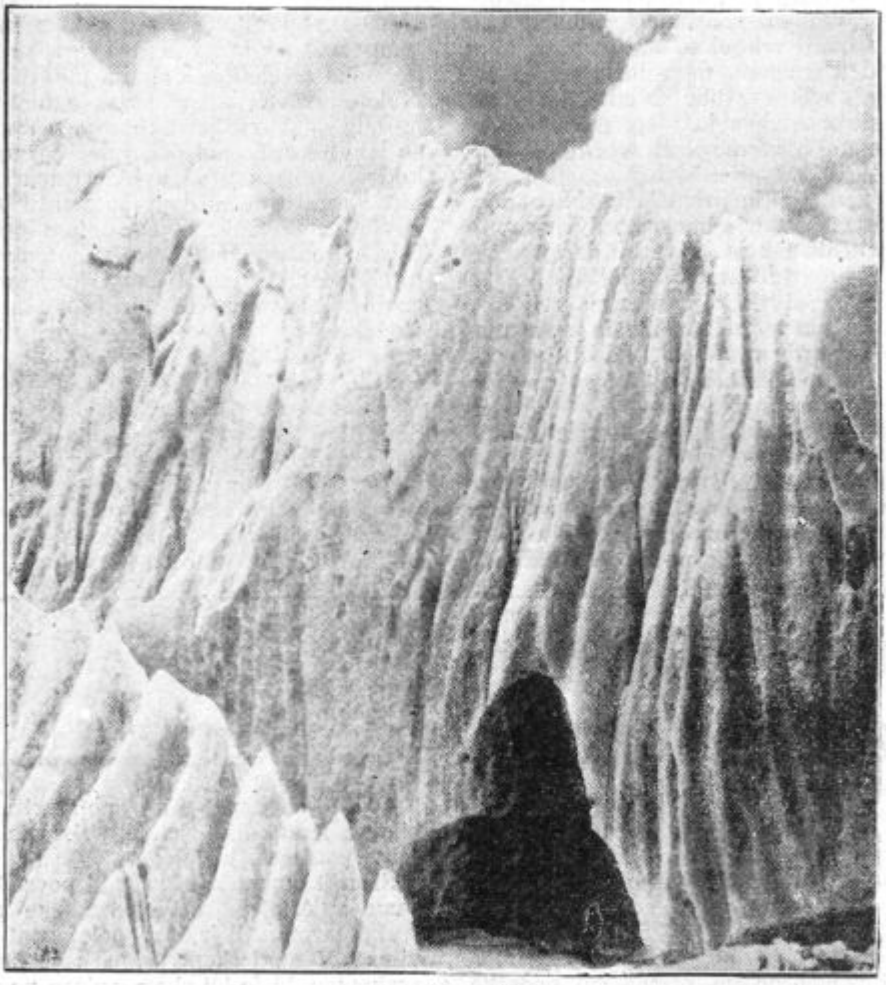

Himalajski lednik

trjuje vodja ekspedicije Smithe, je ta gora slikovita kot švicarski Weisshorn in mogočna kakor Mont Blanc.

Po daljšem počitku v Joshimatu je ekspedicija nadaljevala pot in prekoračila prag Himalaje. Nekajkrat so na poti srečali črne medvede. Sredi prekrasne flore (trobentice, rododendroni, svišč itd.) je odprava prešla Kuarajsko skal, ki se pno nad prepadi. Mostovi preko hudournikov so bili tako malo trdni, da je bila potrebna največja previdnost; ob vrveh so se drug za drugim pomikali preko njih. Ponekod so se nagrmadili ob poti ogromni plazovi, na drugih mestih pa so opustošeni gozdovi pričali o razdejanju snežnih plazov.

Odkar so bili zapustili Tapoban, se je začel vihar, ki je trajal potem več dni.

Njegovo peklensko bučanje med rdečimi skalami, njegovi odmevi v gorah — je delovalo na ljudi skrajno mučno, vzbujajoč grozo tudi izkušenim turistom, zlasti če uvažimo, da je ekspedicija bila nekajkrat v smrtni nevarnosti: trgale so se skale in se s strašnim ropotom valile po žlebu v dolino.

Pot v Nito je potekala ob pogledu na prekrasno panoramo himalajskih gorâ. Bližnji vrhovi so še bili tu in tam pokriti s snegom, na rebreh pa so že obilno cvele cvetlice. Nad vrhovi so vstajale vse višje in višje gore, vse v čarobnem blesku svojih večnih lednikov.

Ekspedicija je prispela v Nito dne 2. junija; odtod je imela po dveh vzponih priti do tabora, ki je bil narejen na podnožju gore Kamet. V dolini Niti, je brzojavil Smythe, je vladal prijeten hlad, ki se je po težkih in soparnih dneh kaj dobro prilegel. V Niti so raziskovalci ostali dva dni, ki so jih posvetili reorganizaciji svoje odprave. Predvsem so dosedanje nosače zamenjali z novimi.

Iz Nite so začeli prodirati proti Kametu v več skupinah. Obrnili so se proti severu in nato po prelomu reke Dhaoli naredili na podnožju lednika Raikana operacijsko postajo, tako zvani Base Camp. Po daljšem odmoru se je ekspedicija počasi pomikala kvišku in pripravljala na glavni naskok. Prvo taborišče so si postavili sredi lednika Kameta, drugega nekoliko stotin metrov višje, potem tretjega in četrtega že v višini 7000 m. Peto taborišče so postavili tik pod najvišjim vrhom.

V posameznih taboriščih so kajpak počivali, zakaj vsak meter poti je tako utrujal kot v dolinah kilometer. Tu je vladala popolnoma zima z zelo nizko temperaturo. Izredno težavna je bila pot med tretjim in četrtim taboriščem. Naleteli so na težke ovire v ledovju; morali so si izsekati stopinje v led, da so lahko korakoma prišli naprej. Ponekod so morali prvotni načrt izpremeniti zaradi snežnih ali kamenitih plazov. Vse te muke so se obilno poplačale s končno zmago: minuli teden je prišla vest, da je tudi na vrhu Kameta zavihrala zastava kot znak nove zmage človeka nad naravo.

Že od l. 1885. so se drzni alpinisti trudili, da bi se bili povzpeli na Kamet. Vsi dosedanji poizkusi so se izjalovili: Smythe je s svojimi vrlimi dečki vendarle uspel. Jeklena volja, vztrajnost, neustrašenost in znanje tudi v tem primeru triumfirajo nad slepimi prirodnimi silami, ki neomejeno vladajo v svetu himalajskih vrhov.

Zrakoplov nad severnim tečajem

Dne 20. julija bo dr. Eckener z zrakoplovom »Grof Zeppelin« krenil na severni tečaj. To dejstvo znova opozarja na pomen zrakoplovov, ki so po katastrofi angleškega zrakoplova »R 101« izgubili nekoliko zaupanja. V naslednjem prinašamo podatke o novih izkušnjah in načrtih z zrakoplovi.

V rednem zrakoplovnem prometu so se v minulem letu zgodili trije pomembni dogodki: uspešni polet nemškega zrakoplova »Grof Zeppelin« v Južno in Severno Ameriko, polet angleškega zrakoplova R—100 v Kanado in nazaj in tragična katastrofa druge angleške zračne ladje R 101, ki se je par minut po startu razbila na francoskih tleh in pokopala pod seboj petdeset ljudi.

Slednji dogodek je vzbudil povsod, ne samo v Angliji, težke pomisleke proti zrakoplovom. Ali je ta razpoloženost pravilna? V angleškem primeru je šlo za zrakoplov, ki je bil skonstruiran po drugih načelih nego nemški Zeppelini. Uspešni poleti »Grofa Zeppelina« v največje daljave in okrog svetá so dokazali, da je kar najpopolneje zgrajena zračna ladja zelo pripravno, varno in zanesljivo občilo. »Grof Zeppelin«, že 117. zrakoplov, ki je zapustil delavnice v Friedrichshafnu, ima danes za seboj 151 uspešnih poletov; po natančni statistiki je preletel v 2300 urah 235.000 km. Prepeljal je vse-

ga skupaj 6000 oseb razen svoje stalne posadke. Preplaval je vse predpisane daljave natanko po programu, in sicer — kar dr. Eckener posebno poudarja — brez najmanjše nezgode. Sedem poletov, ki so bili v načrtu, je bilo odpovedanih radi slabega vremena, polet v Ameriko so iz istega vzroka za nekoliko dni odgo-

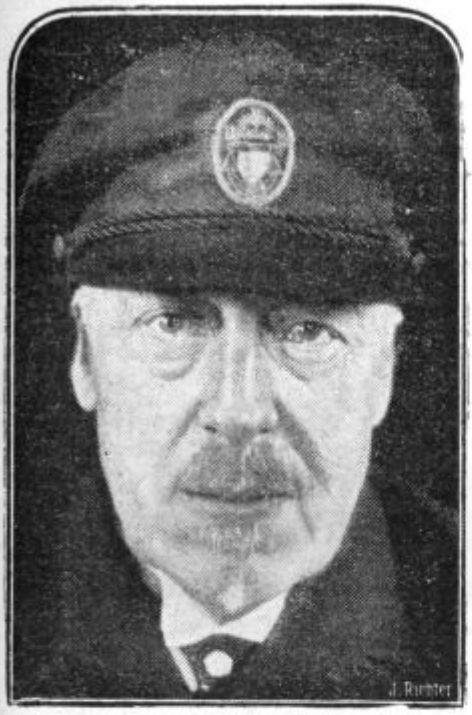

Dr. Eckener

dili. Sicer so se vsi starti in vsi pristanki izvršili točno ob določenih dneh.

Da bi olajšali pristajanje, so vpeljali poseben traktor, ki ga je skonstruirala monakovska tovarna strojev Maffei. S tem traktorjem se priprave za start in pristajanje poenostavijo in na mestu prejšnjih 150 mož jih je zdaj potrebnih 30—40. Značilno je, da je Zeppelinova tovarna zrakoplovov kot transportna družba aktivna, čeprav ne dobiva skoraj nobenih državnih subvencij (500.000 mark je pač zelo malo v primeri z 19 milijoni, ki jih dobe nemške tovarne letal). Poleti »Grofa Zeppelina« so prinesli več milijonov mark. Dr. Eckener pa lojalno priznava, da je rentabilnost prvih poletov povzročilo predvsem to, da so bili izredni; zaradi tega so določili tudi izredno visoko voznino, z druge strani pa so bile potrebne izredne priprave in izredne režije.

Dr. Eckener izjavlja, da je po katastrofi angleškega zrakoplova R 101 pojenjalo zanimanje za zrakoplovni promet sploh, torej tudi za prevoz s Zeppelini, čeprav le-ti doslej še niso imeli nobene prometne nezgode. Kajpak, tudi gospodarska kriza ima znaten vpliv. Eckener je na podlagi svojih dosedanjih izkušenj globoko preverjen, da je prevoz z zrakoplovi lahko rentabilen in da bo rentabilen, čeprav se stalno daje prednost letalom.

Podjetni Nemci pravkar grade največji zrakoplov sveta, L. Z. 128.

Za bodočnost zrakoplovov in njih uspeh v rednem osebnem prometu v velike daljeve je poglavitnega pomena v a r n o s t. »Tudi tu radi pozabljajo,« pravi dr. Eckener, »da pride deset in deset letalskih nezgod na eno zrakoplovno katastrofo.« Dejstvo, da so v Angliji ustavili sleherno delo za nadaljnjo gradbo zrakoplovov, smatra kapitan »Grofa Zeppelina« za docela umljivo. Je trdno preverjen, da njih konstrukcija in načini gradnje niso pravilni in torej ne morejo prinesti pričakovanih uspehov. Eckener je bil poklican kot veščak in izvedenec na konferenco, ki je imela raziskati vzroke katastrofe R—101. Njegova sodba je bila drugačna nego mnenja drugih. Opozoril je na konstrukcijske napake, ki so bile zelo resnega značaja. Po njegovi sodbi bi katastrofa ne bila tako tragična, če bi bil zrakoplov napolnjen s helijem, ne pa z vodikom. Seveda, helij je dražji plin, toda njegova prednost je v tem, da je negorljiv. Tako n. pr. napolnitev »Grofa Zeppelina« z vodikom stane 50.000 mark, s helijem pa 300.000 mark. Helij ima tudi manjšo nosilnost. Zato so morali zrakoplov L. Z. 128 za 15 odstotkov povečati v primeri s prvotnim načrtom. To se je zgodilo delno pod vplivom katastrofe R—101, delno pa zaradi tega, ker je Amerika dovolila izvoz helija za polnjenje evropskih zrakoplovov. Prej je bil izvoz helija iz Zedinjenih držav zabranjen.

Zrakoplov L. Z. 128 bo meril 166.000 kub. metrov (v primeri s 105.000 m^3 »Grofa Zeppelina« in 140.000 m^3 zrakoplova R—101). Razširjenje obsega je seveda dokaj izpremenilo celotni konstrukcijski načrt. Uporaba helija zahteva že sama večji prostor. Dolžina ladje ostane neizpremenjena (232 m kot pri »Grofu Zeppelinu«), samo premer se poveča.

Nadaljnji ukrep za večjo varnost bo raba težkega olja za pogon motorjev na-

mestu bencina. Zbog tega je bilo treba spremeniti tudi namestitev motorjev. Namestu prvotnih osmih bencinovih motorjev, ki so imeli biti nameščeni v štirih posebnih gondolah, dobi novi Zeppelinov zrakoplov L. Z. 128 Dieslove motorje za težko olje; kje bodo nameščeni še ni določeno. Odločitev bodo narekovale številne preskušnje. Verjetno je, da bo zopet nemški način nameščanja motorjev v gondolah zmagal nad ameriškim načinom polaganja v trup zrakoplova.

Zanimivo je, da bo zrakopolov L. Z. 128 imel s seboj poleg helija tudi še manjšo zalogo vodika. Ta vodikova rezerva bo rabila tedaj, če mora zrakoplov zaradi izvestnega manevriranja izpustiti neko količino plina. V takem primeru bodo rajši izpustili vodik namestu dragega in dragocenega helija. Komore za oba plina bodo nameščene tako, da bo gorljivi, eksplozivni vodik separiran od neeksplozivnega helija. Celotna zaloga vodika, ki jo bo vzel zrakoplov na pot, ne bo večja od 10.000 kubičnih metrov. Zaradi te preuredbe, ki so jo narekovale nove izkušnje, bo prvi start novega zračnega velikana stoprav spomladi l. 1932.

Letošnje leto bo tedaj zastopal zrakoplovbo predvsem »Grof Zeppelin«. Njegov letošnji program je že dalje časa določen. Družba Aero-Arktik, ki ji je po Nansenovi smrti predsednik dr. Eckener, bo izpeljala eno ali dve plovbi »Grofa Zeppelina« na severni tečaj. Ekspedicija bo imela povsem znanstven značaj: preiskati nameravajo geografske, biološke in meteorološke razmere v arktičnem svetu. Vrhu tega bo »Grof Zeppelin« letos absolviral vrsto potniških poletov v velike daljave. L. 1932. pa bo torej prineslo svetu zračnega velikana, ki bo nudil popotnikom mimo največjih udobnosti in luksuza tudi popolno varnost pred požarom.

Med tem ko v Evropi grade zrakoplove za prevoz oseb,, dovršuje Amerika v delavnicah Goodyear Zeppelin Corporation v Alronu zračno ladjo Z. R. S. — 4, ki jo nameravajo postaviti docela v vojaško ali bolje: vojno siužbo. Američani se očividno resno pripravljajo za morebitno novo vojno. O tem pričuje tudi izjava Davida Ingallsa, tajnika letalskega od-

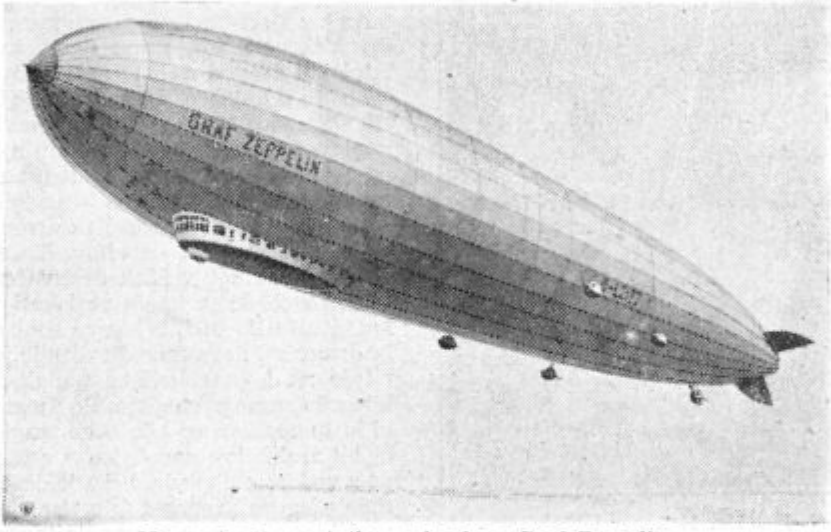

Nov polarni posetnik: zrakoplov »Grof Zeppelin«

delka pri ameriškem pomorskem ministrstvu:

»Mornariški departement se zanima za gradnjo bodočih zrakoplovov iz vojaških in vojnih vidikov. Trgovinski interes prihaja v poštev šele na drugem mestu. Z vojaške strani je bodočnost vodljivih zrakoplovov povsem sigurna. Že dalje časa se govori o izgradnji dveh velikih zračnih ladij v delavnicah v Akronu. Oba zrakoplova prevzame vojska Zedinjenih držav. V primeru pomorske vojne je pomen vodljivih zrakoplovov neprecenljiv; vodljiva, dobro opremljena zračna ladja lahko prekosi tudi največje vojne križarke.«

Amerški veliki zrakoplov ZRS—4 bo ves iz kovine in bo imel balonaste, posebej nameščene posode. Na zunaj bo prevlečen z nepremočljivim platnom. Notranja konstrukcija bo narejena po nemškem vzorcu. Polnjen bo s helijem. Ves

mehanizem z motorji vred bo nameščen v trupu, s čimer se bo povečala hitrost in olajšala kontrola. Maybachovih gonilnih motorjev na težko olje bo osem, skupaj predstavljajo 4480 HP. Ob polni funkciji vseh motorjev bo prevalil 134 kilometrov, kar pa je maksimalna hitrost. Če bo v praksi pokazal tolike vrline kot jih obetajo sedaj, utegne biti vprav idealno zračno vozilo.

Mrzlica, pogrni se!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: Špinačna juha z rezinami od žemljice, fritatne klobasice nadevane z možgani, garnirane z mlado čebulo v omaki in krompirjevim pirejem, rižev narastek. Večerja: stročji fižol v solati in jajca.

Torek, obed: (plošča surovih paradižnikov z majonezo), vinska juha z glaziranimi kockami, bržole z novim pečenim krompirjem, kumarčna solata, kompot. Večerja: polenta in radič.

Sreda, obed: goveja juha z rezanci, govedina garnirana z ohrovtom, ocvrtim krompirjem in malimi bučicami v solati. Večerja: nadevano zelje v paradižnikovi omaki, dušen riž, kompot.

Četrtek, obed: korenjeva juha z drobtinovimi cmoki, grahov pire, garniran s ponarejenimi klobasicami, ocvrte marelice. Večerja: melancane in radič s trdimi jajci.

Petek, obed: mlečna juha s sirovimi cmoki, bučice s paradižnikom in ocvrt krompir, marelični cmoki. Večerja: dušen riž, garniran z nadevanimi paradižniki.

Sobota, obed: na goveji juhi testen grah, kuhana telečja noga, garnirana z mangoldom kot špinačo, pečenim krompirjem in jabolčnim hrenom. Večerja: govedina v solati, stročji fižol in surov paradižnik v solati s papriko.

Nedelja, obed: na goveji juhi vranični ponvičnik, špinača s pofezami, nadevanimi z gnjatjo, telečji frikando, mešane solate, marelična pena. Večerja: mrzli narezek, paradižniki z majonezo.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU
(količina računana za 4—5 oseb)

Male bučice v solati. Mlade bučice (zucchette), ne debelejše od safalade, operem, prerežem po dolgem čez polovico in jih skuham v slanem kropu do mehkega. Odcedim jih in zložim na krožnik, potresem z drobno zrezano čebulo, petršiljem in drobnjakom, popram in oblijem z oljem in kisom.

Melancani ali patlidžani. Te operem, olupim in zrežem na kocke in dam v večjo kozico, osolim jih, po vrhu pa narežem pet do šest srednje debelih zrelih paradižnikov, katerim prej iztisnem peščevje. Tako pripravljene dušim pokrite na zmernem ognju pol ure. Vodo, ki se izparja, odlijem. Nato segrejem v kozici pet žlic olja, dam vanj eno žlico drobno zrezane čebule, ravno toliko petršilja in dva krhlja zmečkanega česna; ko se čebula nekoliko porumeni, vlijem v kozico na melancane in jih na robu štedilnika dušim še nadaljnje pol ure. Za večerjo se jih lahko pripravi že dopoldne, zvečer se jih pogreje ali pa tudi mrzle servira, ki so še bolj okusni.

Klobasice k grahovemu pirèju. 20 dkg govejega mesa in 20 dkg sveže svinjine zmeljen dvakrat na mesnem strojčku. Dam v skledo in primešam dve žlici z mlekom napojenih, na masti s čebulo in petršiljem prepraženih drobtin, eno jajce, sol in poper. Zmes dobro premešam in oblikujem klobasice v velikosti navadnih pečenic. V kozici razbelim eno dobro žlico masti in vložim notri klobasice drugo k drugi ter jih lepo zapečem. Ko so pečene, jih prav malo zalijem z juho ali kropom in pustim na malem ognju počasi dušiti do serviranja.

Bučice s paradižnikom pripravim ravno tako kakor melancane. Toda namesto da jih olupim, jih samo ostrgam in peščevje izločim in odstranim. Servira se lahko tudi mrzle kakor melancane.

Jabolčni hren. 3—4 jabolka zribam neolupljena in dam v skodelico ter primešam takoj vinski kis ali še bolje, limonin sok, da ne počrnijo, pol žlice sladkorja, malo soli in dve žlici navadnega zribanega hrena.

Ocvrti marelični cmoki. Lepe, zrele marelice razpolovičim, odstranim pečke in položim v skledo, potresem s sladkorjem in poškropim z žlico ruma. Tako jih pustim eno uro. Zatem jih položim na sito, da se odteko, potem pa jih povaljam v moki, jajcu in drobtinah ter ocvrem. Ocvrte potresem s sladkorjem in oblijem s prekuhanim sokom, ki se je odtekel od njih.

Marelična pena. 10 do 12 zrelih marelic olupim, izločim pečke in z nekoliko sladkarja dušim, da se razkuhajo, nato jih pretlačim. Pretlačeno mezgo dam v skledo ali snežni kotliček, primešam 6 do 7 žlic sladkorja in dve jajci. To mešam ali stepam s snežno šibico eno uro na hladu, da se speni, potem pa naložim v kristalno skledo in držim na hladu ali na ledu do serviranja. Neposredno pred dam na mizo, obložim z finimi biškoti.

VKUHAVANJE MARELIC

Marelična marmelada. Najenostavnejši način je, da zrele, toda zdrave, nepokvarjene marelice razpolovičiš, odločiš pečke in jih na mesnem strojčku zmelješ. Potem jih daj v dobro pološčeno kozico, ki je nisi nikoli rabila za pripravo kake mesne jedi, in kuhaj toliko časa, da se vsa voda izpari. Nato mezgo stehtaj in vzemi na vsak kilogram mezge 80 dkg lepe, kristalne sladkorne sipe in jo primešaj mezgi ter pusti čez noč na hladu, da se sladkor raztopi. Drugo jutro kuhaj dalje na zmernem ognju, med pridnim mešanjem, da se marmelada ne prismodi, toliko časa, da se marmelada zgosti in se sveti. Pene, ki se nabirajo po vrhu, sproti pobiraj in odstranjuj. Ko se ti zdi, da je marmelada dovolj kuhana, kani kapljico na krožnik; ako se strdi in se ne razlije, je marmelada dovolj kuhana. Odstavi jo in napolni še vročo v kozarce. Postavi na hladno toliko časa, da se shladi in se napravi na vrhu kožica. Nato izreži iz pergamentnega papirja kroge v velikosti kozarčeve odprtine, pomoči jih v žganje, slivovko ali rum, in položi na marmelado, nato pa zaveži z dvojnim pergamentnim papirjem in hrani v hladni, suhi, zračni shrambi.

Karikatura

Bivši predsednik nemške državne banke Schacht, ki se je prelevil v narodnega socialista (hitlerjevca)

Prezident Hoover razpravlja z Mellonom o moratoriju:

— Da, če Anglija lahko svojemu nekdanjemu sovražniku poda roko preko grobe jo lahko mi mirne duše podamo preko pulta

Novi bolgarski ministrski predsednik Malinov

Ministrski predsednik Laval

Urejuje Ivan Podržaj. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

žijo. Tudi on si želi doma imeti »počitnice«; če ga pa žena neprestano opominja, mu postane zoprna — in to po pravici. Žena pa naj si zapomni, da pomenijo njene počitnice tudi oddih za druge. Naj jih torej pusti kolikor mogoče na miru in naj uživa zrak in vodo, možu pa naj ne nakłada vsak dan novih brig.

Žena, ki razume svojega moža in ki pozna sebe, bo znala vse tako ukreniti, da se bo mož po kratkem presledku zopet počutil srečnega v zakonu. Zato pa: Uredite si dopuste tako, da ne bodo razdirali zvez, ampak jih krepili. To pa morejo storiti samo ločene počitnice.

Avtorsko pravo pri ljudožrcih

Človek bi dejal, da je aprilska šala, če čuje o avtorskem pravu pri kanibalih. Toda nikar ne sodimo prenaglo. Prevzetni Evropci, ki se tako radi smatramo za apostole reda in morale, bi se lahko šli med ljudožrce učit, kako mora narod častiti in ceniti svoje umetnike.

Mnogo ve povedati o tem 1909 umrli Rihard Parkinson v svojih poročilih o prebivalcih Gazelinega polotoka na Novem Pomorjanskem, ki so bili za njega dni še izraziti kanibali. Plese, ki jih je videl pri teh divjakih, je razdelil v časovno posvečene, nespremenljive in spremenljive ceremonijalne plese ter v posvetne plese svobodne iznajdljivosti. Obe vrsti plesov spremljajo s petjem. V svoji knjigi »30 let v Južnem morju« piše o tem naslednje: »Zanimivo je, da so ti domačini že cela stoletja pred civiliziranimi državami starega in novega sveta, vsaj kar se tiče zaščite duševne svojine. Že izza davnih dni so deležni te zaščite domači pesniki, skladatelji, plesalci in dekoraterji. Izumitelj nekega plesa, zlagatelj pesmi, komponist napeva je v toliki meri gospodar svoje lastnine, da se nihče ne upa posnemati njegovega dela, ne da bi poprej prosil dovoljenja. Ker pa je treba vsako dovoljenje kupiti s primerno merico »tabuja«, se popularnim plesalcem in pesnikom nabirajo prav čedni dohodki. Zaščita pa ne velja samo na pravega pesnika ali izumitelja, marveč po njegovi smrti tudi za dediče.«

Ti divjaki so si torej že v davnih časih razvili pravo, ki se je v Evropi začelo uvajati šele v minulem stoletju in še tedaj le v nekaterih naprednejših državah, ne glede na to, da se to pravo še dandanašnji krši. Divjaki se namreč ločijo od civiliziranih ljudi po tem, da se tistega, kar kdaj pripoznajo za pravico, tudi vedno strogo drže. Svoj razum rabijo za druge reči, ne pa za izmikanje in kršenje lastnih nepisanih zakonov.

V nekem drugem poglavju omenja Parkinson, da velja avtorsko pravo tudi za posebne vzorce tetoviranja in barvanja teles. Posnemanje teh vzorcev je dovoljeno samo, če se plača izumitelju predpisana mera običajnega denarja v školjkah.

Drugače so pa plesi jako pestri, izraziti in zelo težki, tako da se jih morajo dečki in deklice učiti že od zgodnje mladosti. Parkinson je mnenja, da bi se ti otočani s svojimi dobro naštudiranimi plesi lahko kosali z vsakim evropskim baletom, kar se tiče spretnosti in točnosti izvajanja. V neprisiljeni gracioznosti in ljubkosti kretenj nas ta prirodna plemena vsekako prekašajo. Da je bil Parkinson kot poznavalec Južnega morja strog v svoji sodbi, se vidi iz tega, ker je bil zelo v čislih pri takratnih narodoslovcih in da je njegova omenjena knjiga doživela drugo izdajo pod pokroviteljstvom vodje oceanskega oddelka državnega muzeja za narodoslovje v Berlinu, prof. dr. Avgusta Eichhorna. Parkinson je bil nedvomno eden najzanesljivejših proučevalcev Južnega morja.

O strogem pravnem čutu Papuancev, ki prebivajo v severnovzhodnih predelih Nove Gvineje, ve povedati zanimive podrobnosti Herman Detzner, ki je bil tamkaj dolgo časa v vojaški službi. Detznerja je presenetila svetovna vojna, ko se je kot vodja zemljemercev mudil v gorovju Nove Gvineje. Štiri leta je bil prisiljen bivati med kanibali, ki so ga častili kakor boga. Nekoč, ko se je poskušal vtihotapiti na ozemlje nizozemske Nove Gvineje, je prišel v neko naselje Papuancev, kjer je opazil vsesplošno razburjenje in zadrego. Zakaj? Eden vaščanov je pri sosedu ukradel nekaj gomoljev Yame. Lastnik ga je zasačil in dal po veljavnem pravu zapreti do smrti. Svojci se prav nič niso zavzemali za svojega človeka, niti na misel jim ni prišlo, da bi se znesli nad sosedno vasjo, marveč jih je bilo še strašno sram, da si je baš njihov človek dovolil tako prostaško dejanje kakor je poljska tatvina. Tudi med prebivalci ene in iste vasi vlada skrajna poštenost. Vaščani se odpravijo v gozd, posekajo s svojim nerodnim kamenitim orodjem pragozd, pospravijo les in si razdele pridobljeno polje. S čisto skromnimi znamenji: z lesnimi drogovi ali malimi grmiči si ograde vsak svoj svet — tako zaupajo drug drugemu. Prepričani so, da se nobeden ne dotakne pridelkov drugega. Sedaj pa primerjajmo to posest, ki temelji na prijateljskem zaupanju, z našimi prilikami: Na naših poljih ima dela na stotine zemljemercev in poljskih čuvajev. Na tisoče mejnikov poudarja meje, ki jih venomer kršijo poljske tatvine in tatvine zemlje, o katerih se pletejo neskončne pravde, ki spodkopavajo mir in složnost sosedov.

*

HUMOR V SLIKAH

»Reci še enkrat, da greš rajši na morje nego v gore!«

»Ti čevlji so mi preozki. Dajte mi, prosim, večje!«

»Gospod, večji in širši čevlji so bili lani v modi. Letos nosijo ozke čevlje.«

»Ljuba gospodična, toda jaz imam še lanske noge!«

»Kaj pa hočete? Čemu čakate tako dolgo?«

»Čakam, da padejo cene.«

»Adolar, zakaj neki ne bi ljudje mogli živeti na luni?«

»Le pomisli, draga: kadar je zadnji krajec, bi morali pasti z meseca.«

»Zakaj ste ostavili svojo zadnjo službo.«

»Nudila mi je premalo upanja, da bi napredovala.«

»Kako mislite: premalo upanja?«

»Šef je bil že oženjen.«